

అమర్ ఖైయామ్

అమర గేయాలు

దాసభారతీ ప్రచురణలు-20

ఉ మ ర్ ఖై యా మ్

(సంస్కృతమ్)

హరికథాపితామహ
ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారు

తెలుగు :
కవిరత్న యామిజాల పద్మనాభస్వామి

మ ద్రా సు - 17

1982

ప్రథమ ముద్రణ : వెయ్యివేల
1982 - అక్టోబరు

కాపీరైటు
శ్రీమతి కర్రా శ్యామలాదేవి

వెల : రు. 8-00

ప్రకాశనము :
శ్రీమతి కర్రా శ్యామలాదేవి
2-14-150/2, సెకండ్ ఫ్లోర్
శ్యామలానగర్, గుంటూరు-522 006

ముద్రణము :
పి. రామకృష్ణమూర్తి
మేనేజింగు డైరెక్టరు
నెల్ కమ్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్
గుంటూరు-2.

మున్ను డి

‘తాతగారి సంస్కృతకావ్యం తెలుగుచేసినకీర్తి మీకుదక్కుతుంది. ఉమర్ ఖైయామ్ తెలుగు చెయ్యండి’ అని ఆవులు శ్రీ ఈశ్వరరావుగారు ప్రోత్సహించి ఏబడేండ్లక్రితం దాసుగారు స్వయం పర్యవేక్షణలో అచ్చువేయించిన పుస్తకం పంపించారు. అందిన వెంటనే ఆసక్తితో చదివాను. ఉబలాటమూ వెఱపూ రెండూ కలిగాయి. అసాధ్యమనిపించినా కీర్తికై ఆసపడి మంచి ముహూర్తం చూసి తెలుగునేత ఆరంభించాను. సరిగా ఇరవై రోజుల్లో ముగించాను. ప్రాస్తున్న ఇతర గ్రంథాల రచన విడచి యజ్ఞం చేసినట్లే పక్కదీక్షతో కలం నడిపాను. నేకొల్పువేల్పులు, పరోక్షంగా గురువులూ అనుగ్రహించి కృతార్థుణ్ణిచేశారు. ‘నమ్మాస్తుదివ్యరూపేభ్యః’-

నా యీ తెలుగునేతలో ఒక్కొక్కచోట తాతగారి వదచ్చాయలనే నడిచాను.

‘తెలుగునకున్న వ్యాకరణదీపము చిన్నది’- అని మాకవితా గురువులేనాడో అన్నారు. ఆవిధాన అక్కడక్కడ వాడుకపదాలున్నాయంటే అవి తెలిసి వేసినవిగానే సహృదయులైన పాఠకులు గ్రహించవలసిందిగా మనవి.

దరిదాపుగా డెబ్బెయ్యవపడిలో పాఠశీకం అభ్యసించి హరికథా పితామహులు ఉమర్ కవితకు అనుగుణంగా సంస్కృతం రూపుదిద్దిన కావ్యం ఇది. సంస్కృతమున, తెనుగునా వాటిగల కూలంకషవైదుష్యానికి ఇది చలివేంద్రం. ఈలాటి సర్వోత్కృష్ట స్థాయినున్న కావ్యాన్ని తెలుగుచెయ్యడానికి నన్ను ప్రోత్సహించిన మా ఈశ్వరరావుగారికి కృతజ్ఞతతో ధన్యవాదాలర్పిస్తున్నాను.

ఆ పుంభౌవసరస్వతీని ఎంతవరకు తెలుగులో చూపగలిగానో
సుహృద్భవమే విర్ణయించిలోటుపాట్లను అడ్డ తావాదంగా విడిచివుచ్చ
వలసిందని సాంజలిబంధంగా అభ్యర్థిస్తున్నాను.

మూలాన్ననుసరించి ఒకటిరెండు సీసపద్యాలుతప్ప మిగిలిన
వన్నీ తేటగీతాలలోనే వ్రాశాను. పృథ్వులు కొఱగా ములవుతాయని
అనుకున్నాను.

దీనితత్వం తాతగారి వీరికవల్ల అవగతమౌతుంది. కనుక నేను
వేరే తెలుపలేదు.

మద్రాసు - 17

21-3-'82

పద్మనాభస్వామి

భూ మి క

ఈ చిన్న కావ్యము శ్రీమదజ్ఞాదాదిభట్టనారాయణదాసవర్యుల బహుభాషాపాండిత్యానికి మచ్చుతునక.

శ్రీ నారాయణదాసు, ఉమరకవి, షేక్స్పియర్, కాళిదాసు ఒకే కోవకు చెందినవారని నాకనిపిస్తుంది. విశేషించి ఉమర-నారాయణదాస కవిశేఖరులకు అనేకవిషయాలలో పోలికలు మెండు. ఫిడ్జిరాల్డ్ చేసిన ఆంగ్లానువాదం ఐహికదైహికపరంగా ఉందని తప్పి పడక, మూలభాష నేర్చుకొని ఉమర్ రచనను స్వయంగా మధించి తత్వమును గ్రహించి దాసవర్యులు సంస్కృతములోను, అచ్చ తెలుగు లోను- ఫిడ్జిరాల్డ్ అనువాదమునకు- సరియైన అనువాదమునకు తేడా అగువరుస్తూ అనువదించిరి. వారి 60 వవట నర్షియన్ భాషలో నిష్ణాతులై అనువాదమునకు పూనుకొని ఒక సాహిత్యప్రక్రియగా తన అనువాదమును, వెనుకనే అన్నికదములకు అర్థమల వట్టికను వ్రాసి 1932లో తన 70-వ-వట పుస్తకమచ్చొత్తించి సాహితీపిపా సుపులకందజేసిరి.

నేను దాసభారతీ ప్రచురణకు పూనుకొని ఇప్పటికి 19 గ్రంథములను వెలుగులోనికి తెచ్చితిని. ఈ సందర్భములో దాసుగారి ఉమర్ ఖయ్యామ్ సంస్కృత రచనను అందరకు అర్థమయ్యే తెనుగు భాషలో ఎవరైనా అనువదించిన బాగుండునని తలచి అట్టివారికై గత అయిదారు సంవత్సరములనుండి అన్వేషించుచుంటిని. ఒకరిద్దరు వృద్ధవండితకవులను కదిపి చూసి చివరకు శ్రీ యామిజాల వారికి నా కోరిక విన్నవింపగా యథాశక్తిగా తెనుగుచెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తానని వారు అంగీకరించి 20 రోజులలో తెనుగుచేసి నన్ను అచ్చు

వేయించుకోమని నాలుగు నెలలక్రితమే వ్రాతప్రతి నాకువంపిరి. అది యీనాటికి వెలుగుచూసినది. వారికి రసాస్వాదనపరులైన పాఠకుల తరపున నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదములు.

ఈ కావ్యమునకు ముఖచిత్రం ముద్దుగా సంతరించిన సుస్మిగ్ధ హృదయుడు శ్రీ బుజ్జాయికి (మహాకవి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి కుమారుడు) ప్రత్యేకాభివాదములు.

నాతో పాటు పూవులుచూసిన విద్యోభయభాషా ప్రవీణులు బ్రహ్మశ్రీ ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రిగారికి, వెల్ కమ్ ప్రెస్ మేనేజింగ్ డైరెక్టరుగారికి నా నమస్సులు. శ్రీ నీలకంఠ శాస్త్రి గారు Final Proof చూడటమే కాకుండా అనేక సూచనలిచ్చి నా యీ కార్యములో నిబ్బరముగా ముందునడిపిస్తూ వచ్చిరి. వారికి ప్రత్యేకాభివాదములు.

ఈ బృహత్కార్యములో సహకరించిన వెల్ కమ్ ప్రెస్ సిబ్బందికి నాధన్యవాదములు.

గుంటూరు }
20-10-'82 }

కట్టా ఈశ్వరరావు

ఉ మ ర క వి ప్ర శం సా

యథా కార్యేణైవ కారణమూ హ్యంస్యా త్తథా కావ్యేనైవ
 కవి ర్విమర్శసియో భవేత్. మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః జ్ఞాన
 లవదుర్విదగ్ధః ఖట్వారూఢః కవిమ్మనోఽస జాతు కవిం విమ్మశేత్.
 కావ్యపరిశోధనేనైవ ఉపజ్ఞానంకృతః సరస్వత్యుభయపయోధరపాన
 మత్తః చతుర్విధాభిసయపరపశీకృతసర్వలోకః సకల, సఃస్కృత,
 ప్రాకృతభాషా, విశేష, ప్రతిభా, సమంచితః శశ్వత్త్వానావిధ
 ప్రబంధ నిర్మాణ చాతుర్య వైభవార్జిత నిస్తుల యశస్సంపూర్ణా
 భిలదిగంతః పరమభాగవతోత్తమః పరిణతవయాః సర్వతంత్ర స్వతం
 త్రః కవిరేవ కవిం నేత్రం నేత్రమివ పరీక్షేత్. తత్రతథవా సుమరాఖ్యః
 ప్రసిద్ధపారసీకకవిః అమరసింహకవినమకాలికః పదవాక్యప్రమాణ
 పాతావారపారీణః సంగీతసాహిత్యవిద్యాధురీణః పండితాగ్రణీః సవరస
 రసిక గ్రామణీః కందర్పసుందరః తృణీకృతపురందరః సాధితభక్తి
 జ్ఞానవైరాగ్యసర్వస్వః పంచప్రాస్యః ప్రబుద్ధనిఖిలగ్రహచారార్ఘ్యః
 పంచదీర్ఘః సమస్తైరైహికసుఖభోక్తా సంతతయథార్థవక్తా సర్వశాస్త్ర
 ప్రచారకః సదోభయలోకసంతారకః కింబవశనా, ఉమరః అమరకవి
 ర్వాయవనాచార్య ఏవ ఇతిమన్యామహే. లోకోత్తరచరిత్రకా
 ల్యుమరకవిసదృశః పురుషో జగతి స భూతో స భవిష్యత్తేవ.

పారసీకదేశప్రాచ్యభాగః తస్మహానుభావస్య జన్మభూమిః ఉత్త
 రేణ గాంధారదేశం భూతలస్వర్గప్రాయా ద్రాక్షాదాడిమూదిమధుర
 ఫలరసాస్వాదనీయా నానావిధపుష్పసౌరభప్రసిద్ధా సంతతతృణకాన్య

జలసమృద్ధా సకలవేదశాస్త్రాస్థానీ జగజ్జేగీయమానసార్యభామరాజ
ధానీ రసవద్యమక కావ్యరచనేవ అనన్యసులభసాధ్యా సజ్జనారాధ్యా
అస్తి. తతో ఒతభవాన్ శతహాయసః సంప్రాప్తసకలదేశాధీశో
పాయసః స్వకావ్యే “సురా శక్తిః శివో మాంసం తక్షకో భైరవ
స్సృతః” ఇతి రుద్రయామలన్యాయాత్ శుద్ధాద్వైతమత మవ
లంబ్య “హరిరేవ జగ జ్జగదేవ హరిః హరితో జగతో నమో శిన్న
తనుః, “పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్! అహం బ్రహ్మస్మి!

శ్లో! బ్రహ్మైవ సంసరతి ముచ్యత ఏతదేవ
దౌవారికం భవతి సంసరణం చ తస్య,
ముక్తిః పునర్భవతి చిద్వపుమైవ తస్య
స్వాజ్ఞానత స్వమహిమప్రతిబోధతశ్చ” - ఇత్యాది

శ్రుతిస్మృతిపర్యాలోచనయా విరజ్య స్వార్థకరదాంభిక
తూయజూకాన్ జంబవూకానపి సుతరాం నిరస్య భాగవతమత
మవాలంబిష్ట.

సంప్ర త్యప్తమశనివశీభూతకర్మభూమిజనా, యతః పరాధీనా
నితితామపి పతితా అత్యంతవిపరీతబుద్ధయః కేవలాత్మంభరయః
సుతరాం మితంపచా వర్ణాశ్రమధర్మపరిభ్రష్టాః స్వార్థకపరాయణాః
పాపంఢీకృతాః పారుషణీన్యాః ధనసంపాదనార్థ మకార్యమపి
కుర్వంతఃపాశ్చాత్యచార మనుసరంతః శిష్టప్రమాణ మధిక్షిపంతః
సహసా మ్లేచ్ఛభాషావరీక్షోత్తరణమాత్రేణ లబ్ధాధికారకద్రపాప్ర్యా
తూఢాః కింకర్తవ్యతామూఢాః వర్ణసంకరా నీచకింకరాః సర్వ
జన్మన్యా అతీవ నిర్లజ్జా ఊననింశతివర్షావక్యవయస్కా అపి యేన

కేనాప్యపాయేనార్జితదుర్మదాధికారా నాట్యవేదపారగానపి చతుర్వి
 ఛాభినయవిశారదాన్ సర్వజనరంజకాన్ నానావిధసంస్కృత
 ప్రాకృతకావ్యకన్యారత్నదాతృన్ సర్వతంత్రస్వతంత్రానతిక్రమ్య
 అనాఘ్రూతదేవభాషాగ్రంథలేఖా అపి, అవిదితభావరాగతాళా అపి,
 అచుంబిత శ్రుతిలయా అపి, అనాస్వాదితచతుష్టప్పికళారసా అపి
 గీర్వాణభాషాకావ్యవిశేషరచనాసామర్థ్యవిహీనంష్టేచ్ఛి తానువాది
 తావద్రంశగ్రంథకారం కవిసార్వభౌమాఖ్యయాపి, సంగీతజ్ఞాన
 శూన్యం నాట్యకళాప్రపూర్ణనామ్నాపి, భ్రుకుంసమభినవభరతా
 చార్యాహ్వయాపి, శుష్కయంత్రవాదకం సంగీతభూషణాభిధానే
 నాపి, శుకానువాదినం వేదార్థవాచస్పతినామథేయేనాపి అపలవంత్రి
 మూఢేనాప్యధికారిణా సామరేణాపిధనినా దుష్టోపిశిష్టాయతే, హీనో
 లభ్యమాచానాయతే.

“అయోతరత్రయోగేణ రాగై శ్చాపి వివేచితం ।

సానారస సునిర్వాహ్యంకథం కావ్య మితి స్మృతమ్”

“తస్మై ద్విద్వాన్ ప్రపేవవదేత్ , ఏవస్మత్యేత్ దానకామా

అస్మై ప్రజా భవంతి.”

“ఏణావాదసతత్వజ్ఞః శ్రుతిజాతి విశారదః ।

తాళజ్ఞ శ్చప్రయోగేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి.

దేవవత్తా మిమాం ఏణాం స్వర్నబహ్మవిభూషితాం ।

మూర్ఖయిత్యా హరికథాం గాయన్నేమ చరామ్య హమ్.

యథా నయతి కైలాసం స గంగా న సరస్వతీ ।

“యే తే శతం మానుషా ఆషందాః స ఏకో మనుష్య

గంధర్వాణా మానందః

నృత్యగీతాదికుశలాః గంధర్వా స్సుప్తాః స్థలాకికాః -
నాగంధర్వా స్సురూపధృత్ - ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతి విధ్యుత్సర్గవాక్యా
నృత్యనాట్య గాంధర్వవేదబాహ్యః సంప్రతివాచాటా యథాకథంచి
దప్యవ్రథంశము కాక్షరవిన్యాసేనైవపామరాన్ ప్రతారయంతః
కవయః ఇవ బహురసికా ఇవ కావ్యవిమర్శకా ఇవ అవస్వరేణ
ఘూకాయంతే.

యే శుష్కాధ్యయనాసక్తా యే చ శాస్త్రవిచింతకాః
సర్వేవ్యసనినో మూర్ఖాః క్రియావాన్ స వండితః' ఇతి
న్యాయాద్యః స్వవిరచిత, వివిధానవద్య, హృద్య, గద్య, పద్య, గేయ,
కావ్య, శతాని స్వయమేవ గాయన్ నృత్యన్ రంజయతి వండితపామ
రోభయ మహాసమాజాన్ స ఏవ కవినామార్హతి. నాట్యవేదాసభిజ్ఞః
కేవల నిర్జీవ, పుస్తక, ప్రతిమావలోకన వ్యసనాసక్తః సభారంజ
కాభివయప్రయోగశూన్యః పాకరసం దర్శివ కావ్యరసం స జాతుజానా
త్యత ఏవ కేచి ద్విమర్శకమ్మన్యాః ఉమరః కవిశేఖర ఇతి కవమ
భాగవతోత్తమ ఇత్యపి స విజానంతి. నిగదితం హి ఖలు భవభూతి
కవినా. "ఉత్పత్స్యతేహి మయ కోఽపి సమాసధర్మే" త్యాది.

శ్లో. విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమం
స హి పంధ్యా విజానాతి గుర్వప్రసవవేదనాం" ఇతి

వచనానుసారతః కేనచిదపి శ్రుత్యుక్తవిధినానృత్యన్ గాయన్
యః స్వకల్పితకావ్యకలాపైః సభాస్తారాన్ రంజయతి స వేదవి
మృగుర ఏవ విద్వాన్. లోకే తావ త్సహజ పాండిత్యః కదాపి
సక్ష్మదేవ దర్శిజ్ఞంభతే. సంప్ర త్యేతత్కావ్య పరిశీలనేన ఉమరః
కవిరితి నిర్దిశామః -

వినై వాభియోగాదినా సర్వవిద్యాపారగః సహజసాండిత్య
విశారద ఏవ సాధుత్వపరిజ్ఞానే ప్రమాణమ్.

శ్లో॥ 'అవిద్యాత ప్రకాశానా మనుపప్లుతచేతసాం ।
అతీతానాగతజ్ఞానం ప్రత్యక్షాన్న విశేష్యతే ।

శ్లో॥ "అతీంద్రియా ససంవేద్యా, నృశ్యంత్యా ర్ణేణచక్షుషా ।
యే భావా న్వచనం తేషాం నానుమానేన బాధ్యతే" -

తస్మా దస్మాద్భుతై ర్భాగవతై ర్యథార్థమే వేశ్వరకృపయా నిర్దిశ్యేత.
రసికశేఖరై ర్నానాదేశాధిపై రుద్రమకవిః సంప్రాప్తసమస్తవిభవోఽ-
వ్యసవ్యసాధారణ ని త్యసంతుప్త్యా వాసక్రస్థో భవన్ శివశక్త్యాత్మక
జగదారాధనమేవ యావజ్జీవమకార్నీ తే . దైవభక్తి రేవ ఉమరకవినా
ఉద్దిప్తసురేతి, శ్రద్ధేవ తస్య పాపపాత్రీతి నిశ్చినుమః. అర్థగ్రాహీ
ఽరణ్యనివాసానంతరశివశక్తి నామాభ్యాసఏవ ఉమరకవినా కాంక్షి .

'అజ్ఞో జంతు రసీశో ఽయ మాత్మన స్సుఖదుఃఖయోః
ఈశ్వరప్రేరితో గచ్ఛేత్స్వర్గం వా శ్వభ్రమేవవా
ఈశ్వరానుగ్రహదేవ పుంసా మద్వైతవాసనా
వాసుదేవః స్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః

"భక్త్యా హరి ముపాస్తే" "నిరతిశయానందప్రియానన్య
ప్రయోజన, సకలేతరవైత్యవ్యవద్ జ్ఞానవిశేషో భక్తి ర్జ్ఞానాయ
కల్పతే."

శ్లో॥ "సర్వభూతేషు యః పశ్యేత్ భగవద్భావ మాత్మనః ।
భూతాంశ్చ భగవత్కృత్మ న్నేవ భాగవతోత్తమః"

“నాద్వైత జ్ఞానవతః కర్మాణి విధేయంతే”. “మాయామాత్ర మిదం ద్వైతమద్వైతంపరమార్థతః” “సర్వమత్మైవఖలు”. “కంకేన పశ్యేత్” “విజ్ఞాతార మరే కేన విజానీయాత్.” “అహంకారవి మూఢాత్మా కర్తృహ మితి మున్యతే.” “కేనాపి దేవేన హృది స్థితేన యథా నియుక్తో ఒస్మి తథా కరోమి”. “సాక్షి చేతాః కేవలో నిర్గుణశ్చ.” “కర్తృ భోక్తృ జనార్దనః”. “మనవవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః”. “అయ మాత్మాబ్రహ్మ”. “ప్రకృతిం యాంతిభూతాని నిగ్రహా కిం కరిష్యతి”. “పుంఖానుపుంఖ, విషయే క్షణ, తత్పరో ఒపి బ్రహ్మచలోక సథియం న జహతి యోగీ”. “నాన దానీ నో సదా నీ త్తయ ఆనీ ది” త్రిశుతిః పరమార్థజ్ఞాయాం న జేదా స్సంతి”. “పదార్థతత్త్వజ్ఞానా దేవ నిశ్చేయసావాప్తిః.” ఇతి ప్రశుతి, స్మృతి, శత, నిర్యాలోచనయా ఉమరకవిః స్వకావ్యరూపేణ బాలావబోధాయ పరమార్థ ముపాదిక్షత్. తథా హ్యేవ మస్తు! ప్రకృతే మనుసరామః పాయసం భక్షయామః” “క్షణమవ్యవ తిష్ఠ తేశ్వసన్ యది జంతు ర్ననులాభవా ససా” “ప్రతిక్షణవిజృంభణా దుభయబాహుకూలంకష స్తనత్రుటితకంతుకం నమత యావనం యోషితః” - “మానుషాణా మిదం మధ్యంపయఃపానం వయ స్స్త్రియః” - ఇతి ప్రత్యక్షవిషయ మగణయిత్వా కిం బ్రహ్మజ్ఞా సయా గగనారవింశగంధజిహ్వాసయేవ.

శ్లో॥ ‘అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్ |
లలాటలిఖితా రేఖా పరిమారుం న శక్యతే”
ప్ర

ఇతి మత్స్వా భూతం మాస్మాక్షీ, భోవ్యమపి మూచింతిః
కేవలం దై వకృతం సాంప్రతం సుఖం వా దుఃఖం వా యథాలభాపి

త్వయా 2నుభోక్తవ్యమేవ కిం వృథా తర్కణ దోషాయనః,
 'యజ్ఞభవే నిజకర్మోపాత్తం విత్తం తేన వినోదయ చిత్తం' - ఇతి
 సర్వజ్ఞః సర్వశక్తి భగవాన్ స్వాంశీభూతస్య జీవస్య యధేచ్ఛయా
 నానావిభోపాధిజాలం సృజన్నపి పునఃపునః నాశయన్ సహజ
 లీలయా క్రిడతి -

శ్లో॥ 'తై వాచీనం జగత్సర్వం మన్తాధీనం తు రై వతం.
 తస్మైత్రతం బ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణో మను జేవతా'.

శ్లో॥ 'సర్వత్రదాంతాః శ్రుత పూర్ణకర్ణా
 క్షతేంద్రియాః ప్రాణివధే నివృత్తాః
 ప్రతిగ్రహేనంకుచితాగ్రహస్తాః
 తే బ్రాహ్మణాస్తారయితుం సమర్థాః'

ఇత్యుచుర - కవిః సప్రమాణం స్వకావ్యేన వశుమారణ కర్మ
 దారుణం ఛాండసం ఆక్షిప్తం 'సర్వధర్మాన్ కరిత్యజ్య మా
 మేకంతరణం ప్రజా!' ఇతి భగవద్వాక్య మనుస్మత్య భగవ
 ద్భక్తిసూతాపాసమత్తః శ్రద్ధా కాంతాం పరిరభ్య జీవన్ముక్తో 2భూ
 దిత్వాహమహే.

యతః ఉచురః కవిరపి సిద్ధాంతిచక్రవర్తి, తతో జ్యోతిషాంపతేః
 సూర్యస్య త్రయీమూర్తే రామ స్వకావ్యముఖే సముపాసాది.
 "పీత్వా పీత్వా పునః పీత్వా యావత్పతతి భూతలే! పతన్నపి పునః
 పీత్వా జీవన్ముక్తో న సంశయః" ఇతికాలికపంచతత్త్వం విజ్ఞాయ 'తస్మా
 ద్యోగీ భవార్జున". "భక్తియోగః ప్రశస్యతే" ఇతి సమ్యక్ మత్వా
 భాగవతో 2భూ త్తం భాగవతోత్తమం కర్మిషా శ్చాండసా స్ఫుతరా

మరసికాః కర్మబాహ్యః - ఇత్యాక్షేపుః - అతపవపితత్కావ్యవ్యాతేన
 న మహత్కాశోత్రియమ్మన్యాన్ తాన్ డంభాచారాన్ సంగత,
 సాహిత్య రసానభిజ్ఞాన్ కశుప్రాయా సప్యేడమూకాన్ ప్రత్యచిఖ్య
 వత్. “యచ్చ కించి జ్ఞగత్సర్వం దృశ్యతే శ్రూయతేఽపి వా
 అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః” “సర్వం విష్ణు
 మయం జగత్” “రసో వై సః రసన్యం హ్యేవాణం లభ్యానందీ
 భవతి” - ఇతి విదిత్వా రే దేవానాం పితౄణాం దామణిత్వాఽత్య
 త్పన్నారసిక వైదికమ్మన్య! కిం ముధా త్వత్పురిమితాయుః సమయా
 వయసి? సృత్యన్ గాయన్ భక్తిపారవశ్యేన సర్వసంసారదుఃఖం
 విస్మృత్య ముక్తికాంతాగాఢసమాశ్లేషణేన జీవన్ముక్తో భవతి క్రబో
 ధయ న్నేతత్కావ్యం విరచ్య స్వయ మభినీయ భాగవతమత
 మబూబుధత్. స ప్రత్యక్షబృహస్పతిః దైవజ్ఞశిరోమణిః నైయాయ
 కాగ్రీయో నానావిధగణితశాస్త్రగ్రంథా సరరచత్ అపి స్వజన్మ
 జేతేఽపూర్వసక్షతశాలానిరమిమవత్. “యోగేనాంతే తనుత్యజా
 మి” తిన్యాయాదపి బ్రహ్మవిదాపోతి కరమ్! బ్రహ్మవిద్భృహ్మోహ
 భవతి. ఇతి శ్రుతివిజ్ఞానాద్భృహ్మణ్యేవ వ్యతేష్ట - తత్రభవాన్
 యవసశబ్దసమ్మిత మప్యేత త్కావ్యం ప్రాచీనపారసిక భాషయైవ
 వ్యరచి ప్రాచీనపారసిక భాషాప్రాయశః ప్రాకృతవిశేష ఏవేతి మన్యే.

అస్మిన్స్థింథే భూతకాలార్థవిషయే మయా లుకేవ ప్రాయో
 జ్యవ్యయచాక్షరోఽపిన్యపేధీతి శివమ్.

అజ్ఞాదాదిబట్ట నారాయణదాసః

ఉ మ ర క వి ప్ర శం స

కార్యముచే కారణాన్ని గ్రహించేట్లు కావ్యముచే కవిని విమర్శించి తెలుసుకోవాలి. ఇతరులు చెప్పినదానినిబట్టి అదే నిజమని నమ్మేమూఁడుడు స్వతంత్రబుద్ధిలేని తెలిసీ తెలియని, పెళుచు, తానే కవిననుకునేవాడు కవిని ఎన్నడూ విమర్శించకూడదు. కావ్య పరిశోధనతో ఉపజ్ఞకలవాడై సంగీతసాహిత్యనిష్ణాతుడు, చతుర్విధాభి నయవిద్యచేత ప్రజలను మైమరపించువాడు, సర్వసంస్కృతప్రాకృత భాషావిశేషప్రతిభకలవాడు, నానావిధప్రబంధాలను రచించేచాతుర్య ముతో నలుదిక్కులా పేరెన్నికకన్నవాడు ఖరమభాగవతోత్తముడు, పరిణతవయస్కుడు, సర్వతంత్రస్వతంత్రుడు అయినకవియే కన్ను కంటిని పరీక్షించినట్లు కవిని పరీక్షించేని.

మానసియుడైన పారసీకకవి ఉమరుడు అమరసింహునకు నమ కాలికుడైన ప్రసిద్ధకవించెందుడు. పదవాక్యకమాణపారావార పారీణుడు, సంగీతసాహిత్యవిద్యాధురీణుడు, పండితాగ్రగణ్యుడు, నవరసరసికుడు, అందానికి మస్మధుడు, ఇంద్రుణ్ణికూడా లక్ష్మ్యపెట్టని స్వతంత్రుడు, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యాలకు పట్టుకొమ్మ, భోగాల రాయుడు, సత్యపాలకుడు, సర్వశాస్త్రప్రపచారకుడు, ఐహికాముష్మికాలకు దారిచూపిన ధన్యాత్ముడు. ఇంతెందుకూ? ఉమరుడు అమర కవి-యవనాచార్యుడే అని అనుకుంటాను. అతనిచరిత్ర లోకోత్తరం. అతనినిపోలినమానవుడు లోకములో మునుపు లేడు, రాబోడు. అమరానుభావునిజన్మభూమి గాంధారదేశానికి ఉత్తరాన పారశీక

ములో తూర్పున ఉండే ఒక రాజధాని. ద్రాక్ష, దానిమ్మ మొదలైన ఫలవృక్షాలతో, మల్లీమాలితి మొదలైన పూదీగల సోయగముతో నిసర్గరమణీయమైన ప్రకృతితో తృణకావ్యజలనమృద్ధితో, వేదాల సునాదముతో, శాస్త్రాలచర్చలతో మార్మోగుతూ ఉండే మహానగరం. అది సార్వభౌమునిరాజధాని. రసవంతమైన యమకావ్య రచనలాగా అనన్యసాధ్యం. సజ్జనారాధ్యం. అక్కడ నానాదేశాధీశులవల్ల సమ్మానాలు పొంది నూరేళ్ళు చల్లగా జీవించిన ధన్యజీవి ఉమరమహాకవి.

‘సుర శక్తి, శివుడు మాంసం, అతనిరక్తం భైరవుడు’ అని రుద్రయామలం చెప్పినట్టు శుద్ధాద్వైతం అవలంబించి హరియే జగత్తు, జగమే హరి. జగద్రూపుడైన హరికన్న వేరైనది లేదు. ఇదంతా ఆ పురుషుడే. నేనే బ్రహ్మను.....అని చెప్పే శ్రుతిస్మృతివాక్యాలను పర్యాయించి విరక్తుడై స్వార్థపరులైన దాంభికాచారపరులను తెక్కచెయ్యక భాగవతమతం అవలంబించిన పరమభాగవతుడు ఉమరకవి.

ప్రస్తుతకాలపరిస్థితి ఘోరంగా ఉంది. అష్టమశనిప్రభావం అనుకుంటాను.

‘కర్మభూమి’ అని పేరుపొందిన యీ భూమియందున్న జనులు వరాధీనులు, పతితులు, విపరీతబుద్ధులు, స్వార్థపరులు, వర్ణాశ్రమ ధర్మభివృత్తులు, పాదుషశూన్యులు, పాపండులు, ధనసంపాదనమే పరమార్థముగా కానిపనులు చేసేవారు, సాశ్వాత్యాచారపతులు, శిష్టప్రమాణం ఆక్షేపించేవారు, మేచ్చకాపల్లో ఎలాగో ఒకలాగో

వట్టా సంపాదించి అధికారపీఠంమీఠ కూర్చున్నవారై, 'ఇది చెయ్యవచ్చు, ఇది చెయ్యకూడదు' అనేజ్ఞానం లేనివారై వర్ణసంకరులు, సీచకింకరులు, తామే సర్వజ్ఞులం అనుకుంటూ సిగ్గు ఎగ్గు లేనివారై నిండా యిరవైయేళ్లైనా లేని అపక్వబుద్ధులైనా ఏదో ఉపాయంతో అధికారపదం సంపాదించి చతుర్విధాభినయవిశారదులైన నాట్యవేద వండితులను, సంస్కృతప్రాకృతకావ్యరచనాధురీణులను, సర్వతంత్ర స్వతంత్రులను గుర్తింపక దేవభాషావాసనైనా లేనివారై భావరాగ తాళాలంటే ఏమిటో తెలియనివారై, శ్రుతిన్ అయినూ ఎరగనివారై, చతుష్పక్షికళలపేర్లైనా విసనివారై నా గీర్వాణభాషలో ఒక్కపద్యమైనా ప్రాయశః పరభాషారచనలను కూడా అవభ్రష్టంగా ప్రాసేవానిని కవిసార్వభౌముడుగాను, సంగీతజ్ఞానశూన్యుణ్ణి నాట్యకళా శ్రువూర్ణుడుగాను, ఆడవేషం వేసి నటించేవానిని అభినవభరతాచార్యుడుగాను, నిర్జీవయంత్రవాద్యం వాయించేవాణ్ణి సంగీతభూషణుడుగాను, చిలకపలుకుల్లాగా అప్పగించేవాణ్ణి వేదార్థవాచస్పతిగాను, పేర్కొంటూ మీది కెక్కిస్తున్నారు.

మూఢుడైనా అధికారిచేతను, పామరుడైనా ధనవంతునిచేతనూ దుష్టుడు శిష్టుడౌతున్నాడు, హీనుడు అధికుడౌతున్నాడు

వివిధలయప్రయోగాలతో రాగాలతో ఒప్పతూ నానారస పోషకమైన కథావస్తువుకలదే కావ్యం అలాటి కావ్యరచనాశక్తి గ్రహణశక్తి కలవిద్వాంసుడే లోకానికి చెప్పగలడు, నాట్యతత్వం ప్రవర్తించగలడు ఆ విద్వాంసుణ్ణి ప్రజ కృతార్థుణ్ణి చేస్తుంది.

“వీణావాదనలే త్వజ్ఞుడు, శ్రుతిజాతివిశారదుడున్ను, తాళజ్ఞుడున్ను అయిన విద్వాంసుడే అనాయాసంగా మోక్షమార్గం చూపు

తాడు. స్వరబ్రహ్మభూషితమై దేవదత్తమైన యీవీణను సుస్వరంగా
ఁజేసిస్తూ దానితో హరికథను పాడుతూ నేను కాలం గడుపు
తున్నాను.

వృత్తీతాదులయందు ప్రవీణులైనవారు మానవలోకంలో
గంధర్వులుగా చెప్పలేని అద్భుతవంతులు. గంధర్వాంశతో పుట్టిన
వాడు రూపసి కాబోడు..... ఈలాటి శ్రుతిస్మృత్యాదివాక్కులను
ఆడరింపక గాంధర్వవేదబాహ్యులు ఇవ్వడు వాగుడుకాయలై
ఏదోవిధంగా అపభ్రంశమైన మూగమాటల విన్యాసముతో పామరు
లను మోసగిస్తూ కవుల్లాగా, గొప్పరసికుల్లాగా, కావ్యవిమర్శకుల్లాగా
నటిస్తూ గ్రుడ్లగూబల్లాగా ఘూంకరిస్తున్నారు.

“అర్థం తెలియని చదువుతో, వ్యర్థశాస్త్రవాదోపవాదాలతో,
కాలం గడిపే కష్టజీవులు మూర్ఖులు. చేసి చూపేవాడే వండితుడు”.

అనేకూక్తి ననుసరించి తాను రచించిన మనోజ్ఞమైన గత్య-
పద్యగేయకావ్యాలను తానే పాడుతూ ఆడుతూ వండితులనూ,
పామరులనూ అలరించేవాడే ‘కవి’ అనిపించుకుంటాడు. (కవిగా చెప్ప-
దగినవాడు.) నాట్యవేదం తెలియక కేవలం పుస్తకం హస్తభూష-
ణంగా ప్రవర్తిస్తూ సభారంజకమైన ప్రయోగం తెలియనివాడు
పాకంరుచిని గరిట తెలియలేనట్టు కావ్యరసం తెలియలేడు. అలాటి
వారు ఉమరకవిని కవిశేఖరుడుగా, పరమభాగవతోత్తముడుగా
గ్రహించలేరు. అలాటి అరసికులయిన మూర్ఖుల నుద్దేశించే మహా-
కవి భవభూతి “నాతో సమానుడైన రసజ్ఞుడు ఎప్పుడైనా ఎక్కడైనా
పుట్టడా ?” అని అన్నాడు.

విద్వాంసుని పరిశ్రమను విద్వాంసుడే తెలుసుకుంటాడు.

‘గొడాలి కేమి తెలుసు పురిటి నొప్పి’ - అనేమాట ముమ్మాటికీ నిజం. శాస్త్రం చెప్పినట్టుగా ఆడుతూ పాడుతూ తాను రచించిన కావ్యకలాపముతో సభ్యులను రంజింపజేసేవాడే వేదవేత్తయైన బ్రాహ్మణవిద్వాంసు డౌతున్నాడు. లోకములో సహజపాండిత్యుడు ఎక్కడో ఎక్కడో అరుదుగా జన్మిస్తాడు. ప్రస్తుతం ఈ కావ్యపరిశీలనతో ఉమరుడు కవి అని నిర్దేశిస్తున్నాము.

అనుమానప్రమాణం అక్కరలేకుండానే సహజపాండిత్య ప్రకృతిని నిర్ణయించవచ్చు. అతీంద్రియములూ సామాన్యదృష్టికి అందనివిన్నీ అయిన భావాలను లోకానికి చెప్పే ఆర్షదృష్టికలవాడే సహజపాండిత్యుడు. ఆదృష్టితోనే పరమభాగవతులైన మావంటి వారు ఈశ్వరకృపతో ఉన్నదున్నట్టు చెప్తారు.

రసిక కేఖరులైన నానాదేశాధీశులవల్ల సమృద్ధిగా భోగభాగ్యాలు పొందినవాడైనా ఉమరుడు అసభ్యసాధారణమైన నిత్యసంతుష్టితో వానప్రస్థుడై శివశక్త్యాత్మకమైన జగదారాధనతోనే జీవయాత్ర గడిపిన ధన్యాత్ముడు.

ఉమరకవి కావ్యములో చెప్పిన సుర ‘దైవభక్తి’ అనీ, కోపు పడుచు ‘శ్రద్ధ’ - అనీ మేము నిశ్చయిస్తున్నాము.

అర్థగ్రాసం, (మితాహారం) అరణ్యవాసం, శివశక్తి నామసంకీర్తనం-ఉమరకవి కోరిక. (వానప్రస్థునికి ఉండవలసిన నియమాలు ఇవి)

‘క్షుపాణి ఏమీ తెలియనిది. ముఖదుఃఖాలకు తాను కర్త కాదు. ఈశ్వరసంకల్పానుసారంగా స్వర్గానికో, నరకానికో వెళ్ళు

తుంది. ఈశ్వరానుగ్రహంవల్లనే అద్వైతజ్ఞానం కలుగుతుంది. భక్తి
వినా వాసుదేవుడు చుర్లభుడు. నిరతిశయమైన ఆనందం, పలాశి
లేకుండా ఉండడం, దేనిపైనా ఆశలేకపోవడం-ఇవన్నీ కలగలుపుగా
ఉండేజ్ఞానమే 'భక్తి'. భక్తివల్లనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. అన్నిజీవుల
యందున్న భగవంతుడున్నాడనే భావం కలవాడే భగవతోత్తముడు.
అద్వైతికి కర్మకర్తృత్వం లేదు. ఈవిశ్వమంతా మాయ. భేదభావం
అనేది లేదు, ఉండకూడదు. చేసిన మంచిచెడ్డలఫలం తప్పక అనుభ
వించవలసిందే. నొనటిగీతను ఎవ్వరూ చెరపలేరు. జరిగినదానిని
స్మరించకు, భవిష్యత్తును గురించి ఆలోచిస్తూ కూర్చోకు. ముఖడుఃఖాలు
దైవకృతాలు. వాటిని అనుభవించవలసిందే ఊరక తేర్కవితర్కా
లతో ఊగులాడడం అవివేకం. స్వార్జితమైన కర్మఫలరూపమైన ధన
మతో మనసారా వినోదించు..... సర్వశక్తి సమంతుడైన ఈశ్వ
రుడు తన అంశయైన జీవులకు యథేచ్ఛగా నానావిధమైన ఉపాధిని
కల్పించి దానిని చివరకు తానే సమీపచేస్తూ ఇదంతా తనలేలాగా
ఆడుకుంటూ ఉంటాడు..... అనిచెప్పే సనాతనోక్తులను మనసు
నందుంచుకుని ఉచురకవి ప్రధానంగా జాతువధ కూడదని తన కావ్య
ములో ఉద్బోధించిన సాత్వికుడు 'అన్నిధర్మాలనూ విడిచి నన్నే
శరణుపొందుము' అనే భగవద్వాక్యాన్ని అనుసరించి భగవద్భక్తి
అనే అమృతాన్ని తృప్తిగా త్రాగి శ్రద్ధలనే కాయను చేయూత
చేసుకున్న వానిని జీవన్ముక్తుడని మేముహిస్తాము.

ఉమరుడు కవిమాత్రుడే కాక సిద్ధాంతిచక్రవర్తికూడా.
ముమ్మూర్తులమూర్తియై జ్యోతిషాంతుతి యైన సూర్యుణ్ణి తనకావ్యం
ఆరంభంలో పేర్కొనడం దీనికి ప్రబల ప్రమాణం.

‘త్రాగిత్రాగి మకలమరలత్రాగు నేలమీద తెలివితప్పి పడే
దాకా త్రాగు, అలా త్రాగటం మూలాన జీవన్ముక్తుడ
వవుతావు. సందేహం లేదు’- అనే లోకోక్తితత్వం తెలుసుకుని
భక్తియోగియైన భాగవతోత్తముడు ఉమరమహాకవి. శుష్క-
కర్మిష్టులు, ఛాందసులు, అరసికులు కర్మబాహ్యుడని ఆభాగవతో
త్తముణ్ణి ఆక్షేపిస్తారు. అందువల్లనే ఆ మహాత్ముడు తవకావ్య
ములో ఆదంభాఛారులను, శ్రోత్రీయులమని తమ్ము తాము పొగుడు
కునే ఆ మూర్ఖులను, సంగీతసాహిత్యరసం తెలియని ఆ పశు
ప్రాయులను చిత్తుగా తెగనాడాడు.

‘కనిపించే వినిపించే యీ జగత్తంతటా లోకలా పైనా
వ్యాపించి నారాయణుడు ఉన్నాడు. జగమంతా విష్ణుమయం.
రసమంటే అతడే. ఆరసమును తనదిగా చేసుకున్నవాడే ఆనందించే
వాడవుతాడు.’- అనేది తెలిసిన తత్వజ్ఞుడు ఉమరకవి. కనుకనే
ఓ మూర్ఖుడా! దారుణకర్ముడా! జ్ఞానహీనుడా! అరసికుడా!
వైదికమ్మనా! పరిమితమైన నీ ఆయువును పనికిమాలినకనులతో
ఎందుకు వెచ్చిస్తావు? ఆడుతూ పాడుతూ భక్తిపారవశ్యముతో
సంసారదుఃఖం మరిచిపోయి ముక్తికాంతాగాధాలింగనముతో
జీవన్ముక్తుడవు అవలసింది’- అని ప్రబోధిస్తూ దానిని తాను అభి
వ్రుద్ధించి భాగవతమతాన్ని విశేషించి బోధించాడు.

ఉమరుడు ప్రత్యక్షబృహస్పతి, దైవజ్ఞశిరోమణి, నైయా
యికాగ్రేసరుడు. నానావిధగణితశాస్త్రగ్రంథాలు రచించడమేకాక
తవపుట్టినచోట అపూర్వమైన సక్షతశాల నిర్మించినట్లు తెలు
స్తూంది.

భక్తి యోగియై బ్రహ్మవేత్తయై బ్రహ్మమునందు లీనమైన
ధన్యుడు ఉమరమహాకవి.

ఈ గేయకావ్యమందు యవశభాలుకూడా ఉన్నా ఆయన
ప్రాచీన పారసీకభాషలోనే వ్రాశాడని చెప్పవచ్చు. ప్రాచీన
పారసీకం ప్రాకృతభాషావిశేషమనే నేననుకుంటాను. నా అనువా
దములో భూతకాలికార్థం చెప్పడంలో లుబితప్రయోగాలే కనిపి
స్తాయి.....
—ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

(తెలుగు)

పద్మనాభస్వామి

ADIBHATLA NARAYANA DAS

PRINCIPAL

Sri Vijayarama Gana Patasala

VIJAYANAGARAM

This page intentionally left blank

ఉ మ ర్ ఖ యా మ్

సుప్రభాతమ్

సూర్యః ప్రభాతకాలం గృహోపరికరే సమంతతోఽక్షై స్సీర్
దినవతిరస్యాన్తత్ప్రస్థానమణి బాణవే ప్రయాణాయ
ప్రాతస్పృశాగరూకః ప్రతిహర్యవ్యహరహస్పతి తిష్ఠన్
వివి హలామిష్యుచ్చైర్వ్యతిజ్ఞవత్సంభ్రమేతి కర్తవ్యమ్

మేల్కొల్పు

రవి మొలకయెండవల గృహోగ్రమున వైచి
దివ్యయాత్రకు రతనాలతేరునక్కె
త్రావుచుధువు ప్రభాతకృత్యముటంచు
ద్వారపాలుడు మేల్కొల్పుపాటపాడె.

2

ప్రాత క్షృత మాహ్వనం శుండయా స్తిష్ఠ రే సురాపాయన్ ;
హరయ పాత్రం తూర్థం న యవదసుభాజనం భవతి హృత్తపా

స్వాగతము పల్కె విను మదే పానశాల
ఇంక, మధుపాయి ! లేవవోయీ ! బిరాన
పానపాత్రను నింపుకో ! ప్రాణపాత్ర
ఏకమై శూన్యపాత్ర ఐపోకమున్నె.

3

మధువారో యం ప్రాతః పాయయ మాం పాత్రి । కుక్కుటో రాతి
పానస్య నౌ సురాయా అహో ! బకత్రైకదా సమావేశః
వహి దీక్షావనరో యం మా శౌచీరీ దృశం వృథాపాత్రి
దర్శస్య కాద్య చింతాః పిబి । హలాపార మఖిల మయిపాత్రి

పాతవ్యం మృద్యీకం, కర్తవ్యం హృదయవాచితం సఫలం
 తావక జీవితకాలావధి ర్భవేదేవ జగతి విస్పష్టః
 అయిహృదయానందనిధే : సత్వర ముత్తిష్ట ! సుప్రభాతో యమ్
 మందంమందం మద్యం పీత్వా వాదయ విపంచికా మద్య
 నష్టస్పృహ శృయాకుః కథ మైహిక భోగభాగ్యభా గృవతి
 నహి శక్యతే గతాసుః దేహీ నిజవాంచితం పున ర్భోక్తుమ్
 ప్రత్యూష స్సంప్రాప్తో జాగృహ బాలే : వపీవగుణజాలే :
 మధునా ధునాసమంతా ద్రక్తీకురు కాదభాజనం స్వచ్ఛమ్
 అన్యోధీనం క్షణికం సత్యావన మైహిలోకికం విత్తమ్
 అన్యేషయన్నపి చిరం కామిత మాప్తుం న శక్యపే యత్యర్థమ్

కూసె నదె కోడి, చీకటి మాసె లెమ్ము
 భామ ! కలసితిమిట మధుపానమునకె
 ధర్మచింతను విడిచి మద్యమ్ము తెమ్ము
 పేర్మి త్రావింపు నాచేత పిన్నపడుచ !
 అనువుగా త్రావు మీవును మనసు తీర
 నీబ్రతు కదెంతకాలమో నీవెరుగుదె ?
 బాల ! మధుపానమే సుప్రభాతసుకృతి
 ఇంచుకించుక త్రాగి వాయించవే వి
 పంచి, స్పృహ నశియించి నిద్రించువాడు
 తనువు చెల్లినవాడును తమదు కోర్కె
 లనుభవింపగ నవనిపై నగునె మరల ?
 వేకువయ్యెను మేల్కొమ్ము; వేగ గాజు
 గిన్నతో మద్యముం దెమ్ము వన్నెలాడి !
 ఎరువుసొమ్మే సుమా బ్రతు కెంచిచూడ
 అదియు క్షణికమే; ఆపైన అగునదేమి ?
 గూటికోర్కెలు నెరవేరు వాటమేమి ?

4

అయ మవసరో విహర్తుం సముత్సుకానాం వనేషు సర్వేషామ్
ప్రతివిటవం సౌందర్యం ప్రతిగంధవహం చలాప్తి సౌహిత్యమ్
సవవాసంతిక మందానిలేన సంప్ర త్యలంకృతం భవనమ్
వర్షేష్వయా జలధరం పశ్య త్యన్మీలితేక్షణేనేదమ్

కొమ్మ చిగిరించె, చెలి యయ్యె తెమ్మెరయును
సమయ మియ్యదె వసవిహారమున కరణు
క్రొత్తఅమని చిరుగాలి కొమరు మిగుల
జగము వానకై తమి జూచె జలధరమును

5

కన్యైచిదపి రహస్యం నహి విజ్ఞాపయతి కాలచక్ర మిదమ్
వింశతి సహస్ర గుణికాన్ గమయతి మహతోఽపి యమపురం మర్త్యాన్
గంధోత్తమాం తతః పిబి జంతో ర్నాయు ర్ద్రివార ముపద వ్రం
జగతః ప్రయాతి యోఽతః స్వభావతస్స వ పున స్సమయాతి.

ఎప్పుడేమోనొ కాలము చెప్పబోదు
పంపె యమపురికిని వేలపైన ఘనుల
బ్రతుకునన్నేదు వునరుక్తి; త్రావు మధువు,
అటకు పోయినవాడు రాడిటకు మరల

6

దిన మవ్యంత సుఖకరం సమశీతోష్ణమపి భవతి గంధవహః
సహ్యార్థి బాష్పపూర్ణం ప్రయోధరః పుష్పవాటికావదనం
సంస్కృతవాణ్యాఽ త్యుచ్చై ర్ముహూర్ముహూ స్సముపదిశతి పరపుష్టః
సౌగంధికం తృషార్తం మద్య మవశ్యం త్వయా విపేయమితి.

దినము హితవయ్యె, నెత్తావి దినుసుతోడ
చలువ, కాకయు, సమముగా మెలగె గాలి

దప్పి తీరగ చెంగల్వ ! తావు మద్య
మంచు కోయిల వినిపించె మంచిమాట,

7

వవవన వికపికపుష్పాసన మద్భుత మానయేమ మయిపాత్రి :
సత్వర మేహి దువీహి క్రతువరకతోరకర్మ హోపాత్రి :
తయిష్యన్ దునోతి - స్వవక్షా వతత్రీ.

అచ్చెరువు గూర్చు చిహ్నడే విచ్చినట్టి
క్రొత్తపువ్వులతేనెను క్రోవునడుచ !
వడిగ కొనితెమ్ము; క్షతచర్చ విడువు మింక
అదె వులుగు రెక్కలార్చుచున్నది కనుమట్టు.

8

ప్రాణ ప్రాయాణ సమయే సవ్యం స్యాద్వాః - వసవ్యమపి శీర్షం
అమృతేన వాపి హలాహలేన పూర్వేత పానపాత్ర మిదమ్.
ఏది మృద్వీకమయం నా వనంతరం సంవలే మృహం శృండ్రః
రాకావర్జిత కుహూవర్జంతం స్వాన్ సమావయే న్మాసాన్.
గృహీతా స్మృత్యాత్రీ సుదృఢం హస్తేన చక్షకకంఠబిలమ్
అథవాసవాసవః ప్రహ్లాదేయ ర్వివృత భాజనోష్ఠపుటాత్.
తత్క్షణ ఏవాహం యది మృత్యుసకాశా త్వలాయితం శక్యే
భూయో విత్రామ్యేయం ద్రాక్షేవిటపా ద్యథా శిథిలపత్రమ్.

ప్రాణ మేగెడిసమయాన శీర్షము కుడి యెడమల నెటులున్న నేమిలెక్క?
అమృతమో హాలాహల మో పానపాత్రలో ఏమున్న
నిండుగా ఏలనాకు ?

త్రాగవే మద్యమే తరలిపోగా చంద్రు డెల్లనెలల్ తీర్చునేకరీతి
నిండువున్నమ రేయినుండి అమావాస్య వరకును; కాననోవన్నలాడి !

పాత్ర మూతిని బిగబట్టి పట్టుకొమ్మ !
తెరచి యుంచిన మద్యము కెరలిపోవు
నేను మృతినుండి తప్పితి నేని దాక్ష
కొమ్మ కారాకువలె తిప్పికొందు మరల.

9

సంప్రత్యవశ ! కుసుమచ్ఛాయే లస్కిన్ త్యం యథాసుఖం నోచేత్
పాత్యేత సుమం బహుళః ప్రథంజనేనాపి మృది వివశ్యేత
శుష్కసమయాగమేనాంజనైవ హేమంత ఋతు విపాకేన
అభివర్ణంతే లపి ప్రక్షీయంతే నోలసవో దళానీవ
ప్రారభమాణునంతః క్రమశః ప్రక్షీయమాణహేమంతః
జనయతి వినాశయతి వా సహస్రశ శ్చక్రవర్తిన్ భూమా.

నీవు కూర్చుండు మీపులనీడలోన
స్వేచ్ఛగ; పెనుగాలికి చెదరి మంట
లో గలియునేమొ ఇవి వసంతాగనుమాన
చలి తరుగుచుండ; విరిరేకువలెను మనదు
తనువు లల్లాడు; నీవసంతమ్ము, పరుగు
చలియు వుట్టించి చక్రవర్తులను వేల
సంఖ్యపై కన్ను మూయించె దగతిలోన.

10

యావ ద్యుష్మద్దేహే లస్తి స్నాయు ర్థమవిరపి విరాజంతే
తావ న్మాకార్షీ స్త్వం తాగ్యనివాసా దృహః పదక్షిపం
మానీనమ స్తవ గళో యదీ తే శత్రు ర్మహాబలోలపి ప్యాత్
మానుగ్రహ మాకాక్షీః భవే త్సుహృచ్చే త్స దర్మరాజోలపి

అస్తులును నాడి మేన నున్నంతవరకు
అడుగు పెట్టకు మవల నీగడప దాటి

మెడను వంచకు అరి ఎంతమేటియైన
 దయనుఁ కోరకు మిత్రుడు ధర్ముడై న
 మా కురు మైత్రీం కేనా వ్యద్య దవిష్టో భవా భిరజనేభ్యః
 యస్మి న్ననురక్త స్సాభ్యః స ఏవ తవ తత్వతో భవే చ్చత్రుః
 తే ఒద్య సురార్చక ఇతి మాం వావద్యంతే ఒహమపి తథై వాస్మి
 వావద్యంతే పాపీ కాముక ఇత్య వ్యహం తథై వాస్మి
 మా త్వం దరీదృశీ ర్మమ కేవల బాహ్య స్వరూప మిత్థమితి
 అహమపి మదంతరంగే ఒత్యంతనిగూఢే యథా తథై వాస్మి
 ఏకం పాణేమపి క్రుతికొశేన్యప్యేతరం కరం చషకే
 విహితం విషిద్ధకర్మా త్యాచారి పునఃపున ర్మయా సవది
 మామక పురాణసచివో తంసా మాం యాయ మద్య శోశోత
 మా చాచర్పితేదం గోళ మసద్రూపకం వృథై వై వమ్
 శరణాగతరక్షణపటు సమభూకోణే వివిక్షత స్వస్థాః
 చిత్రం ప్రపంచనటనం సముదాసీనా స్పదా దిదృక్షధ్వమ్.

ఎవని చెలిమిని చేయకు మెల్లరకును
 తొలగియుండుము. నీప్రేమ నలరువాడె
 నిన్ను ద్వేషించువాడౌను; నిజము వినుము
 చెనట; పోకిరి, త్రాగుబోతనుచు నన్ను
 వడరుచున్నారు; నే నట్టివాడ నౌదు;
 అట్లై నాబాహ్యరూపము నరయ కీవు
 లోన గుట్టుగ నుంటినెంతేని నేను;
 ఒకటి శ్రుతులకు, పానపాత్రకు నొకండు
 చేయి చేర్చియు చెడుపనుల్ చేయుచుండు
 వినుడు తొలిపెద్దలార! యీవెట్టి మొట్టి
 గోళచర్చకు ఫలమేమి? జాలిగాక;
 బ్రతుకున పసందు గూర్చ జాల్పట్టునందు
 హాయిగా మీరు కూర్చుండి అనువు మీర
 చిత్రమా బొమ్మలాట వీక్షించుడయ్య!

11

యద్యద్య పంథవే దిహ ఇందుర గోధూమ నవ రసాపూసః
మధుపూర్ణపానపాత్రం కింవ కవ్యః పున ర్మమానందః
త్వ మహమపి రహః ప్రత్యహ మిహ మహిశే ! నహ వసేవ మహితవనే
అతిరిచ్యతే న కిం నౌ ముదా తదా చక్రవర్తినః ప్రమదః

క్రొత్తగోధుమరొట్టెయు, కుతుక నింపు
పూర్ణమధుపాత్ర, యీమారుమూలతోట
యందు నిత్యము నీపొందు - అమరు నేని
మగువ ! నేనొందుసుఖము చెప్పగ తరంబె ?
పడయగానౌనె ఏచక్రవర్తికైన ?

12

అరుణానవమపి కాంక్షే మహాకవికృతాని చాటుకావ్యాని
అర్థగ్రాస మవశ్యం ప్రోత్సహశాం మామకాంత్యవిశ్వసితం
అవ్యనవరత మహం త్వం పరిరభ్య పరస్పరం వసేవ రహః
శతశతకోటిగుణం స్యాదీదం వనం చక్రవర్తివ స్సౌధాత్.

అరుణమద్యము గ్రోలెద నటులె గొప్ప
కవుల చాటుకావ్యములన్న మివుల తనివి
వాడనీ నరకొరతిండివలన మేను
చాటుగా నేను నీవెడలఁటు లేక
కౌగిలింతల బ్రతుకులు గడవునవుడు
కోటిమడుగులహాయి యీతోట కూర్చి
మిన్న యాగాదె ఘాదుమామేడకన్న

13

నిత్యం స్వర్గనగర్యాం రమ్యా అప్సరస ఇతి వదంత్యేతే
ద్రాక్షాసవ ఏవా యం మనోజ్ఞ ఇతి నర్వదా ప్రళంసామి

హస్తగతం మాత్యాక్షిః పస్పహథా మా భవిష్యదర్థాయ
కామం త్రాతః త్రావ్యః స్యాదేవ దవిష్ట దుంధుభిస్వానః
అస్తాం త్రివిష్టవసువి స్వర్గంగా పంతతం తతః ప్రభవేత్
మాద్వీక మతిన్యచ్చం మైరేయం విద్యతా మపీక్షుపితా
హారయ చషకం పరితో గంధో త్రమయా శయే నివేశయ మే
హస్తగతం విత్తం స్యా ద్భవిష్యదర్థా త్సహస్రగుణమేవ
సర్వేఽపి యాయజ్ఞాకా మహాక్షలా గర్వవర్వతాహదాః
నశ్యం త్యసంభవత్స్వర్వేశ్యా ప్రాసాద లంపటా, దూతాః
జాతు న జానే ఽహ వహో : మా మప్రాక్షి దిహేవ యః కోపి
స్వర్గాయ వాపి భీకరనరకాయాపి స్వయం నియుంజీత
మృష్టాన్నమపి శ్యామా కేదారతరే హలిప్రియాపాశం
మచు ధన మేత త్త్రికయం చాందస : తవ భావ్యవిశ్చితిస్వర్గః

అచ్చరలు మేలనుచు కొందరండ్రు, నేను
ద్రాక్షసారాయి మేలందు; తలవ బోకు
భావికై; చేతనున్నది వడలుకోకు
దవ్వనందున్న దుంధుభిధ్వనివినంగ
త్రావ్యమా; స్వర్గంగా ప్రసంగమేల?
తమ్ముడా! మధుపాత్ర అందిమ్ము నాకు
అరయ భావ్యర్థమునకన్న హస్తమందు
ఉన్నదే వేయిరెల్లుగ మిన్న యగును.
అచ్చరల మేడలం దిరుగాడుదు మని
తెలిసి తెలియని పనులేవొ సలిపి, గొప్ప
కులమువారము మేమని కూలుచుండ్రు
చావనీరాని దానికాచవటలెల్ల
నాకమునకొ మరేదేని నరకమునకొ
ఎవడు నను చేరవేయునో ఏనెఱుంగ
అరయఁ మద్యమా, మగువ, మృష్టాన్న మనడి

ఇవ్వమూడును నతము నాయుష్టధనము
నెఱిగురుతు లేని స్వర్గమే నీకు ధనము.
విసర చాదస్తుడా! తెల్వి కనర ఇంక;

14

హంత! కియత్పర్యంతం సుఖమపి దుఃఖం విచింత్య దోధాయే
స్వయం మిదమేవ పునః ప్రేత్యా యుర్భాగ్యం నదీప్సితం చిత్తయామ్
పూరయ చషకం కిమపి న జానే మమ జీవితం యథానా స్నాత్
మమ జీవనం నయేయం యథాసుఖం వాహ మిదమపి నవేతి.

ఔర! సుఖదుఃఖచర్చ సల్లాడుటెంత
వరకు? మరణించి యిటకును మరల నేను
వచ్చితిని? వహ్వా! అద్ది నాభాగ్య మనుచు
తీర్చుకొందును నాకోర్కె తెమ్ము బుడ్డి
కష్టమో సుఖమో ఎట్లు గడవువాడ
ఈబ్రతుకునంచు సుం తేని ఏనెరుంగ.

15

హసంహసం చంపక మగదీద్యర్థామ్యహంసువర్తమిహ
పాత్రాయ మమ హిరణ్మయశపురపి వితరామి కేవలం యామి

పసిడివానను కురిసెద, పానపాత్ర
పసిడిగిన్నెను చేసితిపయిన నేను
పోయెద నటంచు సంపెగవువ్వు నన్ను
చూచి తెగనవ్వుచున్ పల్కుచున్నదదిగో!

16

వివతే న్నహి యావ ద్యమదఃడ స్తవ శిరసి తావదేవ బలాత్
అజ్ఞానయ తాన్ సద్యః త్వ మవశ్యం ర కేమధు సమాహర్తమ్

భూయోభూయోభూమౌ నిక్షప్తం కాంక్షయా సముద్ధరం
రే ! రే ! దేవానాంప్రియ ! నాసి త్వం కుందశరిమ్ము స్వర్ణమ్

మిత్తి దండాన నీనెత్తి మొత్తనంత
వరకు త్రావుదు అరుణాసవమ్ము క్రోలి
వలసివన్ పాతిపెట్ట వెల్పులకు తీయ
ఓరిమూర్ఖుడ ! మేలిబంగార మవుడె ?

17

జగతః సృమస్తవస్తుప్రచయో ఓషేహి తవ నిఘ్న ఇతి చిత్తః
సఖిలం చరాచరమపి ప్రవర్తతాం త్వద్వశంవదం తదితి
పర్వ స్వాతంత్ర్యవతః కిం తేన త వై హలాక్షిధనేన
హ హంత : క్షణభంగురమేవ భవేః నైకతే యదా తుహినమ్

కనబడుచునున్నదెల్లి విక్రమ్ము టంచు
నీకు లొంగినదని అనుకోకు మనన !
ఇసుకపై మంచువంటి దైహికపుసాత్తు
ధృతి గనుమ దీని జంఘూటమేల నీకు !

18

శివరమివ ప్రాచీనం జగతివలయం ప్రసిద్ధమేవేదం
విసరాత్తి కుక్షకృష్ణో భయవర్త సమన్వితాశ్రమోఽప్యసి
వివృతపటకుటి జగతి త్యక్తా భూచ్ఛక్రవర్తిశతకేన
వితతప్రాసాదే ఓప్పిన్ విశ్రాంతి మగు రపి శతమహావీరః

పాత డేరాకు సాటి యీభూతలమ్ము
నెలయు చీకటి రేఖవల్ తళుకు లొలయు
ఛాదుమా లెండరో వీస వదలి శనిని
విడిదిపట్టిది ఎండరో వీరులకును.

19

చషక మిహ సార్వభౌమో యస్మిన్ సౌధే పురా కరే నమదాత్
తస్మిన్ ప్రాసోష్టశివా హాహంత వ్యక్రమీ స్మృగేంద్రోఽపి
య ప్రభువనైకవీరః కాల మథాంత్రీత్ యధేష్ట మనవరతమ్
వశ్య విచిత్రం సంప్రతి స సార్వభౌమో న్యబందితేనైవ

సానపాత్రను గొని చక్రవర్తి మును వ
సించుమేడను విడిసెను సింగ మొకట
కూనలన్ పెట్టివది నక్క; కోర్కెలెల్ల
అనుభవించిన జగజ్జెట్టి ఆనరేంద్రు
డౌర! కాలగళమ్మున నణగిపోయె.

20

తారామందితపౌధః ప్రణత నృప కిరీట బింబితాస్థానం
శత్ర నివస న్నహరహః క్వక్వక్వక్వేతి కుక్కుభః క్వణితి.

నింగిదాకెడి మేడ, మన్నీలు మ్రొక్కు
కొలుపుకూటము - అచ్చట నిలిచి దినము (నతము)
ఎక్కడెక్కడ ఎక్కడ ఎక్కడ యని
కూయుచున్నది అదె గంపకోడి వినుము.

21

అయాహి మిత్ర : నావపి శౌవ సీకపేదవా యథా న స్యాత్
అయి గణయావ స్పద్యః సంప్రాప్తం సమ్మదేన నర్వస్వం
అనాం యావన్నశ్యః వృధ్వీతలమజ్జిహవహై తావత్
సత్తనహస్రాబ్ధి ప్రాచీనై స్సంప్రతి లభావహై సామ్యమ్

రమ్ము చెలికాడ! మనము మోదమ్ముతో గ
డించినట్టి నదెల్ల లెక్కించవలెను

వలదు రేపటిదిగులు - ఈవనుధ వీడి
 పోక ఉన్నంతదనుక మున్ పోయినట్టి
 ఏడువేలేండ్ల పెద్దలకు - ఈడు మనము

22

సమ్మాననీయసుహృదః సమావమర్యాదయా లగమన్ సర్వే
 ప్రత్యేకం తే ప్రసథం కాలపదాధః సమంతతో లవప్తన్
 అపావదాంధవా యే సమభూవ స్నేకదాయురాస్తావే
 తే కతి మధువారా సనుభూయావా మగ్రతోఽవ్యచిక్షీబన్.

తగినమన్ననతో చూడదగినవారు
 నెచ్చెలుల్ వచ్చి అందరున్ నీల్లినారు
 పానబంధువు లిచట ఇబ్బడిగ త్రాగి
 కాలగతి నొంది రహ ! మనకన్న ముందు

23

ఉత్తిష్ట స్వస్థో భవ, మాశాచీ రై హలౌకికవిపత్నైః
 ఉత్పత్త్య నోపవిశ్యా నందేన యథేష్టభోగ మనుభుంక్ష్య
 త్వం యద్యపి ప్రకృత్యా నిష్కావత్యేన జీవితం ప్రభవేః
 ఇతరేషాం సాహాయ్యం న జాతు వాచ్యే రభీష్టకార్యేషు
 కాద్యం ఏషో లస్మాకం సంప్రతి సంభవతి రంగభూమిరివ
 విద్యేతా యం కేషా మాస్పద మస్మాసు సంస్థితేషు పునః
 సమ నేత్రోత్పవమూరై ! తావత్త్వం నద్యలేఽపి సముచవిః
 యావ దపా వావాత్వా మేకీసంభూయ భూయతే భూయః

కలతపడకు మైహికవిపత్తులకు లెమ్ము
 ఎగిరి గంతేసి హాయిగా ఇవ్వభోగ
 మనుభవింపుము ! నిర్మల మైన మనువు
 గడవుచో నీకు ఇతరుల గొడవ యేల

మనకు ఈపచ్చికబయలె తనివిపట్టు
ఎవరి జానొకొ ఇది మన మేగినంత
మరల మన మిట జతగూడి తిరుగువరకు
ఇద్దరినే వేచి యుండుమా ముద్దుగుమ్మ !

24

స్థలవద్యసచ్చుద్ధం ప్రతికాద్యల మతిదర్శనీయ మస్త్యేవ
చుహతోఽపి రక్షదాతుః పరిణచతే హీద్యశేన రాగేణ
వికపే ద్యద్య దళోకం । పతిక్షణ, విజృంభమాణ, రాగేణ
తత్త త్సౌందర్యశ్రీకపోతలభాగ్యచిహ్నమేవ స్యాత్

మెట్టతామరపూలచేపట్టుతాచు
పచ్చికబయల్లు నయనోత్సవమ్మ లయ్యె
నెత్తు తెరువున కెంపెక్కి నిక్కిపూయు
ఆలశోకసుచుమ్ము భాగ్యంక మగుచు
పొదలు సౌందర్యలక్ష్మికి బుగ్గచుక్క

25

ఃథయపి నదీతటస్థం కాద్యల మమరాంగనోష్ఠజాత మితి
మాత్రేతడః పదేవేదం సమభూదేవకామినీవపుషః

ఏటిగట్లున నెలకొన్న పాటినేల
పలికెదవు వేల్పుచెలిమోవిమొలక యనుచు
మగువచెలువమునకు నది మారురూపు
దాని నెపుడును కాలితో తన్నరాదు

26

త్వం మా సహపివ స్వజీవికశేషం వృధాకయా క్లిష్టాన్
మాయాక్షి స్తావకదివచర్యామపి భావ్యసంభవార్థేన

మాత్మాక్షి స్వం పుస్తక మేకాంతపనం ప్రయాదరోష్ఠమపి
త్వాం నిత్యవేళ్ళవి తావ త్సమవర్తీ యావదేవ కాయయతి
తస్మా త్పిం మాధ్వీకం స్వప్తాసి ద్రా గదోభువా యస్మాత్
అవహాయో ఒవ్యద్వంద్వ స్వ మమిత్రో ఒతల్ప ఏవ భవితాసి.

రేపు మాపును రి త్రకోరికలతోడ
బ్రతుకు గడవకు, భావికై బాధపడకు
బోటికెమ్మోవి, చదువు, మార్మూలతోట
వడలకుము ప్రాణమున్నంతవరకు తెమ్ము
త్రావు మివ్వడు నీవిర తనవితీర -
ఎవ్వడో నేలైనై నిద్ర తప్పదోయి!
అవ్వ డెవడును నీకు సహాయపడడు
కలిసి రాజోడు నీప్రక్క నిలువ బోడు.

27

వివిధమతకలహనిరతా వ్యర్థీకుత్వంతి జీవితం కేచిత్
సంహత్య విన్యయంతే విశ్వాపేనాపి చర్చయా కేచిత్
సంబోధకోఒ వ్యకస్మా ద్వ్యాహర్షీ త్సరభసం సమాగత్య
రేమూఢా యుష్మాకం నాస్తి గతి రముత్ర వా పరత్రేతి.

వివిధమతకలహములతో, వెరగు గూర్చు
చర్చతో నమ్మజూపెడి జనులకడకు
చెచ్చెరన్ వచ్చి వేగువా డెచ్చరించె
వెరవు లే దిటనట మీకు వెడగులార !

28

గంధోత్తమాం సిం త్వం బ్రభిక్ష్వేదేవాకు కేతకీపుష్పం
సంజీవ యథేష్టసుఖం యానన మంతర్ధరీత సౌమ్యజవ
ప్రమదేన జీవితం తే సమయావయ నతత ముపవనప్రాంతే
అశ్మాదృశ మేతదపి ప్రామో భూయేత నశ్వరం హంత !

నీవిరిం ద్రావు; కేతకి చెడును సుమ్మ !
వయసు జారును; కోర్కెలవంటతోడ
శుష్టిగా గడుపుము విరితోట బ్రతుకు
అదియు మనవలె మాయమానదియె తుదకు

29

యాతో యో ఒస్మత్తురతో ఒవ్వకయిష్టా దోబువో బుధమ్మన్యః
యా త్యయిపాత్తి : పిచి సురాం సత్త్వం కృణు వాతవివ తద్వచనమ్
మానుషసర్వస్వం తే స్వోహండజ మవ్వజీగమ న్నాకం
జిజ్ఞాసయా త్వదర్థం సమక్షభన్ సంతతం వృథైవై తే.

మనకన్న ముందు తల్లిని బుధమాని తా
నిదించుచుండె నీ నేల నెటనొ
తమతలంపులపుల్లు లమరలోకము చేర
కుంపిరే మనుజులు ప్రాలుమాలి
తమకె సాధ్యము కాని దాని నీ కెరిగింప
వలెనన్న మాట డెప్పరపుమూట,
ఈ జీవితరహస్య మెరుగంగ శక్యమే
వల్లమాలిన రట్టు బ్రతుకుగుట్టు.
నేను నిక్కము తెల్పుచున్నాను వినుము
ఈబ్రతుకు శాశ్వతమ్ము కా దెరుగు మిద్ది
పొమ్ము నిండుగ మధ్యపాత్రమ్ము తెమ్ము
క్రోలు మానందలహరివై క్రోపువడుచ !

30

శ్యేవో ఒభావ మగమమపి సర్వస్మిన్నేవ గుప్తలోకే ఒస్మిన్
ఊర్ధ్వ మథః పరితః పర్వైశ్చ దం విశ్వ మఖిల మేవ మయా
విశ్వాసపాత్ర మస్మత్ప్రియమిత్రం నాత్ర కిమపి లోకీత్వా
ద్వారాద్యతో ఒహ మగమం తతఏవ ఘనఃపున ర్భత ! వ్యవృతమ్

విశ్వమంతయు జేగనై విసువులేక
నింగి, నేలను, ప్రక్కల తొంగిచూచి
నమ్మదగు మిత్రు గానక క్రమ్మరితిని
చూచి పోయిన గుమ్మాలె చూచిచూచి.

31

శాస్త్రమపి దేశమునా దద్యేష్మహి శైశవే వయం కించిత్
స్వయ మీష దంతరంగే ప్రాహ్లాదీష్మహి విచక్షణంమశ్నాః
వశ్య వివాదస్యాంతే ప్రా వ్యస్యాభిత్విచారవల మిత్థం
జామివ సమభూమ వయం పాగామ మరు ద్యథాతథా వశ్యమ్
సందిగ్ధవిత్వతత్వ స్యేహ రహస్యం న కోఽపి బహి రక్పత
ఉల్లంఘ్య కాలచక్రం న హ్యకక త్పాద మేక మపి గంతుమ్
శిష్యాద్యాచార్యాంతం సమదర్శ మిదం యథాకథంచిదపి
మాతృజనితజనతాయాం హంత : సదా సర్వదాపి దౌర్బల్యమ్

చిన్నవ్వు డాచార్యు చెంత శాస్త్ర మొకింత
తెలిసినారము లోన కలదు తెల్వి
మారాక నీరిమ్ము మాపోక గాలి యం
చావండితమ్మన్యు లలరుచుందు
ఎవ్వడున్ చెప్పలే దింతకున్ లోగుట్టు,
గడవగా తరమానె కాలగతిని
శిష్యుడాదిగను దేశికుడుదా కెవడేని
ఈసృష్టితత్వమ్ము నెరుగనగునె?

నేను నిక్కము చెప్పుచున్నాను వినుము
తెలిసితి మటంచు వాగెడిదేబె లెల్ల
పావనమ్మైన మాతృయశావనవనమ్ము
తెల్గుగా వుట్టినట్టి గొడ్డభుసుమ్ము

32

తాపత్రయేణ సహ మా మజీజన ద్విధి రసా విహైవాదా
నిర్వేదనా త్వర మహం కి మాపిపం మామకాయుషి విశేషమ్
వయ మిత్థం వివశా ఏ వాగామేత స్తతోఽపి నిర్విణ్ణాః
అస్మ ద్దమనాగమసస్థితీకారణ మీషదపి ససీజామః
అంతర్జలమివ సద్యా మందసమీరో యథా మహాటవ్యాః
హంత! మమ జీవితస్యా ప్యభూ ద్ధతం విఫలమేవ దిశ మపరమ్.

వేదనలె తోడుగా నన్ను విధిస్పృశించె
దిగులె కడచిన్ బ్రతుకులో మిగిలె నాకు
అట నిచట నివ్వెరమె చెలియయ్యె మనకు
తెలియరాదయ్యె రాకపోకలకు కలము
ఏటిఅడుగున నున్నట్టి నీటిబోలి
అడవిచిరుగాలివలె నయో! కడచె నాదు
బ్రతుకులో ఒకనాడు నిష్ఫలముగాను.

33

సృష్టిప్రసారంభదినే ఽజని సుతరా మన్వతంత్ర ఏవాహం
దిప్త్యా నిర్జీత మభూ దాయుర్భాగ్యమపి మామకీన మః
నిబిడం బధాన కాంచ్యా వలగ్న మయి ధీమతి! ప్రియే! పాత్రి!
సన్నద్ధా భవ యదహం మధునా సంక్షాళయామి దుఃఖమిలమ్
యద్యస్మదాగమ స్సస్య స్మమ నిఘోమే మే స్థితి రభవే నైవతం
అభవిష్య దధీనం చే న్మద్దమనం నాపి కి మహ మగమిష్యమ్
శ్రేయా నబోభవిష్య ల్లోకే ఽస్మిన్ తాదృశా దృత విశేషాత్
సహ్యాగమిష్యం నాపి ప్రాయాశ్యం యది హి నాజీవీష్యమ్

అస్వతంత్రమే నాజన్మ అదినుండి
 ఆయువుం గూడ నిర్జీత మయ్యె నపుడె
 కాంచితోడను నడుము బిగించి కట్టు
 పాలకడిగెడ నీవిరి వడిగ తెమ్ము
 వచ్చుటయు పోవుటయును నాయుచ్చ నున్న
 ఇట్లు వత్తున? పోదునా? ఎరుగకుండ
 ప్రేయసీ! రాకపోకల వెతయె లేక
 బ్రతుకు గడుపుటకన్న సౌభాగ్య మున్నా?

34

పాతాళా చ్చనిమండలపర్యంత మలీలవం నిఖిలబంధాన్
 దుస్సాధ్యాన వ్యచిరా దహం ముహూః కేవలం వినా దై వమ్

నేలలో అట్టడుగునుండి నింగికొసకు
 చేరి చెచ్చెర విడరాని చిక్కు లెల్ల
 విప్పినాడను; నాచేత విడని దొకటి
 పొదుపుగా విధి వ్రాసిన నుదుటివార

35

జానీవహే న జాతు త్వమ వ్యహం నిత్యవిధిరహస్యాని
 న హ్యశకావ సమస్యాం కఠినా మేతాం త్వమ వ్యహం పఠితుమ్
 ఆవాం ప్రతికాండపటాంతర మేవైషా ప్రవర్తతే చర్చా
 విగళ త్యధో యదాయం న హి త్వమసి జాతు నాహ మవ్యస్మి.
 కస్యాపి నాస్తి పంథాః ప్రతిసీరాంతర్హితార్థ మవగంతుం
 ఆత్మస్వరూప మేత న్న సమూహయితుం ప్రశక్యతే కోఽపి
 కేనాపి తిరస్కరిణీప్రచ్ఛన్న దవిష్టవస్తు నాజ్ఞాయై
 నహికోఽపి శక్యతే ఖలుశాసితు మీషదపి దై వకృత్యమిహ

మన మెరుగలేము విధిచాటుమాటు కీటుకు
విధి కడిది చిక్కువ్రాతను చదువ లేము
తెర కవల నున్నదానిని తెలియుటకును
మనము చర్చించునంతలో మాయమాను
దానినెవడును తెలియగ దారి లేదు
ఆత్మ తత్వము నెవ్వడు నరయ లేదు
తెర కవల దవ్వనందున్న దినుసు తెలియ,
విధిని శాసించ నెవనికిన్ వెంపులేదు.

36

కృత్యా లభఃపద మఖిలం ప్రాశిష్య రఖిలావనీతలం కేచిత్.
ఇహపరలోకావపి సంగవేషయంతో లభ్యమిమపన్ కేచిత్
అస్యా శ్చ రాచరస్పష్టేః కారణవిజ్ఞానవాన్ పుమాన్ కోలపి
స భవతి స భవిష్యతి నాభూదేవేతి ప్రమీనుహే లభ్య వయమ్
దృష్ట్వా లభ్య తత్వజ్ఞాను రివోచ త్కోపి వారిధే!
కుత స్త్వం నీలనీలో లసి కి మహా! బహు రోదిషి!
తప్య నే కిం నాత్ర వహ్నిః? ప్రత్యవాదీ త్పయోధిః
సుహృద్వియోగా ద్దుఃఖ్యామి కి మశక్తః కరోమ్య హమ్
నార్హామి తత్పదం గంతుం స పున స్త మవేక్షితుం
స విహర్తుం తేన సాక మతోనీలో ధునో మ్యహమ్

నేల తిరిగిరి కొందరు, నింగి, నేల
నెమకి రెండరొ తత్వము దైలియ రైరి.
ఈచరాచరస్పష్టికి ఎవడు కర్త
యనుచు తెలిసిసపురుషుడు మునుపులేడు
లేడిపుడు, ముందు రాడు తెల్పెదను వినుము.
“తల్వ మెరుగగ నొకడు సంద్రమును” జేరి
ఏల నలుపెక్కినా వేడ్చు వేల? తాప

మగ్గి లేదిట, అన వల్కె సబ్బి 'టయి
మంచి నెచ్చెలి నెడబాసి మరుగుచుంటి
శక్తి లేమిచే కనలేక, సరస జేరు
యోగ్యతయు లేక, విహరించు సురపు లేక
మాడి హోరున నేడ్చుచున్నాడ నిట్లు.

37

త్వాం మమ విపులగభీర ప్రమాణధీ రపి న శక్యతే మాతుం
అస్మ దఖండ ధ్యానసమాధి దళాయాం తదైవ న త్వమసి
అహ మిహ యథార్థత స్తవ నిజస్వరూపం న హీషదపి జానే
త్వాం న వినా ధీమానపి జానీతే తావకీనమాహాత్మ్యమ్

నామది అదెంతదై న ని న్నాన బోదు
నామదితలంపులోన కన్నడపు నీవు
నీస్వరూప మొకింటేని నే నెరుంగ
నిను వినా ఎవ్వడెరుగును నీదు గొప్ప

38

అథ రేణా జగ్రహ మహ మోవ్యం పాత్రస్య తృప్తయా లత్యంతం
తస్మా త్సచుజగవేషం సమ్యక్ మామకచిరాయుష శ్శేషమ్
చషతో లవాదీ దాన్యేనాధర మప్యస్మదీయ మాచుంబ్య
గంధోత్తమాం పిబైవం భూయ స్త్వం నాగమిష్యసీ హేతి
గంధోత్తమాం పిబ త్వం ముహూ స్త్వయా వోచ మహ మితః పూర్వం
ఇహ న పున రాగమిష్యసి యది యాతో యాత ఏవ సపది భవేః

బ్రతుకుతుదిపెదకుటకునై పెదవిపాత్ర
పెదవినిన్ పేర్చితో చేర్చ నది యిటులనె
'తరలిపోయిన ఇశటికి తిరిగిరావు
త్రావు తమిదీర త్రావుము త్రావు మనుదు'

39

ప్రాయో మాదృశ ఏవేహ భూ నృదనాతురో ఽప్యయం చషకః
 సూదరవనన మసా వప్యన్వైషిషిషీ ద్దివానిశం కామీ
 సైష త్వయా సమాలో క్యన్య గ్రీవానిబద్ధసంగ్రాహః
 హంతా భూ త్ప్రాయోఽపి ప్రియ ప్రియాగళవిలగ్నకర ఏవ,

పాత్రయున్ స్మరతాపతప్త మయి నన్ను
 పోలి వెడకెడినో! ముద్దుమోముకొరకు
 వన్నెమై దానికంతాన నున్న గొలుసు
 లీల ప్రియురాలి కేలు కాబోలు; కనవె.

40

పూర్వేద్యు రహం విపణిప్రాంతే కమపి ఘటకార మద్రాక్షం
 మృతాస్మిం కృత్వా ఽధఃపద మార్ద్రా చుత్యంత మభ్యుర్దీ త్సః
 సా మృత్తికా ప్యవాదీ త్తం పరిభాషాపదం ప్రయుజ్యైవం
 త్వాదృ గబోభూవం ప్రాగే వాహం త్వం ప్రసేద మయ్యస్మాత్

నిన్న నంగడిలో ఒక మన్నుకుమ్ము
 చున్న కుమ్మరిఁ జూచితి మన్ను వాని
 తోడ నిట్లనె 'నీవంటివాడ నేను
 నెనుకదన్నాన; కావున కనికరింపు'.

41

అధికృత్య శిల్పశాలా మసాత్స మహ మత్ర కుంభకారస్య
 చక్రచ్ఛాయాస్థాస్నుం కులాలముఖ్యమపి సమ్య గద్రాక్షమ్
 సకలశ కరకానామపి మస్తకహస్తం యథాక్రమ మకార్షీత్
 భూపాలకపాలేభ్యః సారం గృహ్లాన్ దత్త్రిడచరజేభ్యః
 అహమపి సమయాక్ష్వ మ్ముహూర్ముహూః కుంభకారపాషావ్యం;

సో ఓదీదృశ త్వకియం చాతుర్యం మృత్తికావిరచనాయామ్
అహ మేవాదర్శం కింతవ్యే ఓజ్ఞాః కేఓపి తత్ర నైక్షివత
నూనం మత్పితృభస్మ ప్రత్యక్షం కుంభకారహస్తగతమ్.

చాలసా రేగి కుమ్మరిసాల దరిని
గిరగిరన్ సాన త్రిప్ప కుమ్మరిని చూచి
తెలిసితిని రాచవారి పుష్కలును, బీద
వారి చేతులు చేరిచి వరుసగాను
పాత్రలుగ చేసి యీత డావమున నుంచె
అనుచు; ఆతడు తనశేతు కనవటచెను
వీనిచేసున్న మన్న నాపితరులదగు
భస్మ నిక్క మెరుంగ రీపాటదడులు

42

ప్రాయో యో యో ఓధస్తా స్మహుంపి బిందుః ప్రమాదతో ఓక్షేపి
స స కామాగ్నిసముజ్వలదక్ష స్ఫుతరా మశీశమ ద్దుఃఖమ్

పాత్రముననుండి చెలి పొరపాటువలన
మహితలమ్మన కడిన యీమధుకణాలు
లోన రాజుచు కన్నులలోన నుబుకు
మరుని వితితోల కాకను మాన్పు లెమ్ము.

43

కోకనదమివా బాహా కురుష్వ తవ పానపాత మూర్ధ ముఖం
సంపూర్ణచంద్రవదనా యద్యాశ్లిష్టా భవే త్వయా రహసి
అమితోల్లాసేన త్వం సంప్రతి వరుణాత్మజాం పిబా వశ్యం
అజీర్ణ కాలచక్రం యస్మా త్త్వాం పాలయే దధో ఓకస్మాత్

మీది కెత్తుము బుడ్డి ఉగాదిపూట
ఎట్ట కామరవతెను పూర్ణేందువదన

కొగిలింతలహాయితో త్రాగు మధువు;
ఎవుడు నిను మింగునో కాల మెరుగరాదు

44

వివిధోత్సవై ర్యభేష్టం నమ్మాదస్వ త్వ మిహ దివారాత్రం
సర్వాణి శరీరాణ్యపి యతో నశిష్యంతి భావికాలే ౭తః
స్వాంతం స్వభావతో మమ కమలముఖీసంగమోత్సుకం భవతి
మామకహస్తో౭ ప్వనిశం హల్మిప్రియాపానభాజనం లగతి
ప్రత్యేక మింద్రియేభ్యః సారం సంచిత్య భాగశో భుంజే
ప్రవిలియతే న యావ త్కార్యం సర్వమపి కారణే తావత్.

రేయి కవలు వినోదాలహాయి కనుము
తరలిపోవు నవే సుమా తనవులెల్ల
భామపై మది మధుసాత్రపైన చేయి
వెన్నతో నాకు వచ్చిన విద్య లివ్వి
కారణము కార్య మొక్కటి కాకమున్న
అనుభవించెడ విషయసౌఖ్యములెల్ల.

45

త్వం యద్యసి మదమత్తః కామం సంతోషయ స్వ మిహ దేహిన్ !
అరవిందాననయా నహ నముఖవిశసి చే త్ప్రమాదయా త్మానం
సంక్ష్యసి యత స్త్వ మంతే ౭ద్యైవ స్వం శూన్య మివ హి మన్యస్వ
ఆస్తిక్యం నాస్తిక్యం విస్మృత్యా త్మాన మపి నదానంద !
మాస్మాకీ ర్హ్య శ్శో౭పి త్వ మీషదపి భూతభావికర్మాణి
మాస్మర జననం మరణం సురాం పితౄ యు ర్వృత్తై వ మానైః.

త్రావి మైకములోన సంతసము కనుము
అతివ జతకలెనా పొందు మాత్మత్పప్తి

పోదు వెపుడేది అవుడు నీ కేది లేదు
 కలదు లేదను వాదమే వలదు నీకు
 నేడు, రేపను లెక్కను వీడు; గతము,
 భావి, పుట్టుక, చావను పాటతోనే
 బ్రతుకు చెడనీకు; మస్తుగా త్రావు మధువు.

46

జ్యోతిశ్చక్రే దివ్యాంతరిక్షలోకస్థితే లింగంభీరే
 చమకం చకాస్య ఖిలజన సామాన్యస్వాదనీయ రసపూర్ణమ్
 స్యా ద్యది మధువార స్తే జనసామ్య ముపేత్య తత్ర మాతోదీః
 పిబ మద్యం హృష్ట స్త ద్యథావిధి పున స్త్వయా వ్యమేవ భవేత్

అంతరిక్షములో జోతులలరుచోట
 కలదునుమ ఎల్లరకుచాలు కిల్లుకుండ.
 ఎవుడు నీవంతువచ్చునో ఏడ్వకుండ
 మధువుత్రావుము; నీకది మరలవచ్చు.

47

నీలవిరాసీభూతం పశ్య ఖచక్రం స్ఫుటం శిబిరకార !
 సమతిష్ఠివ త్పటకుటి మబజంధ ద్వార మఖిలచర్చాయాః
 చమకీకృతస్వరూపే హలిప్రియాత్యంతసూక్ష్మబిందూస్వ
 అద్యంతశూన్యపాత్రీ విజఢాతి సహస్రశ శ్శిబిరకారాన్

నీలిచాందినివలె నున్న నింగి చూడు
 మోశిబిరకార ! పటకుటి యున్న యట్లు
 తలుపులను మూసి ఎల్లచర్చలకు, తానె
 పానపాత్రగ వేలకుపైగ శిబిర
 కారులను మధుకణముల గతి నృజించు.

48

జానీహి త్వ మవశ్యం యదా త్వదీయాన్ విముంచసి ప్రాణాన్
దైవరహస్య ప్రాపక కాండవటాంతర్హితా తదాభవసి
ఈవదపి న లాభాయ ప్రభవతి లోకస్య మామకాగమనం
సిర్యాణమపి మదీయం ప్రవర్ధయతి న హి తదీయ సౌభాగ్యమ్
క్షణభంగురా వయం స్మః సదా పరివృత్యతే లభ్యయం లోకః
అస్మాకం నామ వినా ఋతే లస్మదీయేన వాపి చిహ్నేన
సుచిర మహా నాభూమ ప్రా గిద మీవదపి న జగత్క్షయీత్
వయమేవ సశ్వరాః కిం త్వవిశంకస్థాస్నురేవ లోకో లయమ్

ఎవుడొ నీఆయు పూడు నంచెరుగుమోయి !

అణగి యుందువు విధి తెర కవల; నిజము

లోకమున కేమిలబ్ధి నారాకవలన

పొడమునా సొంపు తెంపు నాపోకవలన

మనబ్రతుకు నీటిబుడగ యీమహి సతమ్ము.

ముందు వెనుకల తా నుండు పొదువుగాను.

మనము, మనపేర్లు, జాడలు మాసెనేని

లోప మేమాను తిరమైన లోకమునకు ?

49

జీవితకాలోఽపి భవ త్వాశ్చర్యకరో వణిక్ప్రచార ఇవ
అత్యంతజాగరూకో భవన్ గృహాణ క్షణం ప్రమదజనకమ్
శౌవ స్తికప్రియగతిం మాశోచీ స్త్యం వృథా ధునా పాత్రి !
మధుసంపూర్ణం చవకం మాం ద్రా గ్దేహి క్రయాతి రాత్రి రియమ్
సృష్టః కష్టా త్మా లయం విధినై వం దుఃఖస్మృణ్మయాకారః
భుక్త్వా క్వచిన్ని జోచితకర్మఫల సువశ్యమేవ నిర్యాతి.

మనుచు కాలము బేహరిమాటవోలె
నివ్వెరం గొల్పు; తెల్విగా నీబ్రతుకున
హాయిగా గడుపును క్షణమైన గాని
కుండకుము రేపటికి వృథా కోపుపడుచ!
మాపు మాసెను వడి తెమ్ము మద్యపాత్ర
సిలుగులే తోడుగా విధి చేసినట్టి
మట్టిబొమ్మిది స్వకృతకర్మఫల మిచట
కుడిచి తప్పక; ఆవల వెడలు నెటకొ!

50

అయి పుత్ర! త్వం సర్వేవ్యపి నిష్టాతాసి శాస్త్రగుప్త్యేషు
కిం క్లిశ్యనే దివానిశ మసర్థకాభి వృద్ధై వ చింతాభిః
త్వదభిలషిత మిహవిహితం న భవే ద్యది సఫలమేవ నిజకార్యం
అత్మానం వంతోషయ జీవితకాలే యథాకథంచిదపి.

అన్న! చదువుల మర్మము లన్ని తెలిసి
ఏమో చింతల కుండెదవేల సతము?
నింపుగా నీదుకోర్కె ఫలించదేని.
కడవుమా తృప్తితో మనగడ నెఱువ.

51

నాస్తిక్యా దాస్తికతా పర్యంతం శ్వసితమేవ పరిణమతే
సందేహాదపి నిశ్చయదశావధిం ప్రాణ ఏవ సంచరతి
అముమేవ జీవనదశా మతిప్రియ ప్రియతమాం గృహాణ ముదా
అనుభారణోత్సవోఽయం ముహూర్తమాత్రం హి సంభవ త్యావామ్
బుద్ధి రుపస్థితవితుం మమా భిలషతీ త్వవోచదేవ మనః
శిక్షయ మాం తత్త్వం యద్యసి శక్తోఽపీత్యహం తద్రపాక్షమ్

అత్మాపి మా మవోచ న్మాదా స్వ మితఃపరం ప్రతివచాంసి
హంతైకజ్ఞానేనా వ్యఖిలం విజ్ఞాత మేవ భవతీతి

కలదు లేదను రెంటికీన్ బిలుపు బ్రతుకె
సమ్మికకు సమ్మకుంటకు స్పృతుకె కుదురు
కాన కాపాడుకొనుము నీప్రాణదశను
అల్పకాలమె ఉనురు నీయందు నిలుచు
దీని తత్వము చెప్పము తెలిసితేని
అనుచు నడుగగ నా ఆత్మ అనియె నిట్లు
“తత్వమో తత్వ ముచు వాదమ్మదేల
ఎఱుకకల్గిన సంతయు నెఱుగనగును ”

52

పరిణామాత్మా చందః స్వభావసిద్ధప్రభావసంపన్నః
వివిధ స్థావరజంగమ జీవోపాధీన్ కదాచినిపి ధత్తై
తస్మాన్నశ్య త్యయమితి జహీ హ్యసంభావనీయ నాస్తిక తాం
లుప్యంతి గుణా ఏవాస్యా సావపి కేవల శ్చకాస్తి నదా
పూరయ మమాంజలిపుటం గంధోత్తమయా యతి స్తపతి హృదయం
జీవిత మిదం ద్రుతపదం పారద ఇవ చంచలం ముహూర్భవతి
సన్నద్ధో భవ తరసా జాగ్ర త్సంప ద్యతః పున స్స్వపితి.
జానీహి యకావనాగ్నిః హంత ! హతాదేవ బోధవీ త్యంభః.

సహజ, పరిణామ, మహిముడు చందమామ
జంగమస్థావరాత్మ సంస్థానమతడు
అతనిగుణములె లోపించు నతడు వెలుగు.
కనుక, శశి చెడునని ఆనుకొనకు మెప్పుడు.
గుండె మండెడి; దోసిట కోపు నింపు
బ్రతుకు జారును వడి పాదరసమువోలె

ఈ తెలివికల్మీ కనుమూయు నేమొ ఎవుడొ
క్షణములో యావనాగ్నియు చల్లబడును.

53

పరిపక్వకాలపిహిత ప్రదర్శయ స్యాననం న కేభ్యోఽపి
జగదాకారేణైవం స్వయమేవ కదాచి దావిరసి భూయః
స్వయమేవ న కిం భవసి ప్రదర్శకః సర్వభేదృశమహిమ్నుః
దృద్ధశ్శోభయపస్తు ప్రకృతిం దీపయసి కేవలోఽపి త్వమ్

సురియునప్పుడు నీమోము చూప బోవు
ఈవె జగముగ వుట్టుచున్నావు మరల
నీకె చెల్లుచు నీగొప్ప నీవె చూప,
కన్ను, కనదగినదియు నిక్కముగ నీవె.

54

జీవితరహస్య మేత ద్వధాస్థితం యది మనో విజానాతి
వేత్త్యేవ దీర్ఘనిద్రా సమధిక్రృత మతీవ దేవగుహ్యమపి
అద్య భవన్ స్వవశ స్త్వం న హి యది యత్కించదపి విజానాసి
శ్వశ్చే దన్యాయతః ప్రభవసి వేత్తుం కథం కిమపి తత్త్వమ్.

మతి యోగెనేని లోగుట్టు బ్రతుకునందు
విధిక్రృతమైన పెనునిద్ర విధ మెరుగును.
నేడెరుగలేనిచో నీవు నీవ యగుచు
తెలిసెనవె రేపటది పరాధీశుడవయి

55

విహికవిషయాసక్తిం సంకుచ్యా తేవ శీవనంతుష్టః
సూక్ష్మతం వా దుష్కృతమపి బాధన మఖిలం లునీహి నిశ్చేషమ్
హాలాం హస్తేకృత్య ప్రియాంగనాచూర్ణకుంతలాన్ ధేహి

గచ్చతి యతో లభిలం ద్రాక్ష తిష్ఠంతి న పరిమితాన్యపి దినాని
సుచిరవిలంబితభావి శ్రీభోగేచ్ఛా మతీవ ఖలు కృత్వా
ఆయతచికురయువత్యా క్రీడామాపిసహవల్లకీశుత్వా
క్రేయా నేవా ద్యాఖిలవిద్యాధ్యయనప్రయత్నసంకోచః
క్రేష్టేవా తిమనోహర కాంతాలకజాలలోలకరకేళిః

కోర్కెలు, కుదించి సంతుష్టి గొనుము మదిని
పూర్తిగా త్రేంపుమా పాపపుణ్యచర్చ
మగువముంగురుల్ దువ్వుచు మధువు గొనుము
నిలువదీరోజే, భావిలో నీకెదియగు;
వల్లకీశుతితో, నిడుపాట వాలు
జడగలుగు జవ్వనింగూడి సౌఖ్యమొందు;
విద్దెల న్నీర్చుశ్రమ యేల? వెలదినొసటి
అలకలన్ సవరించు లీలల నలరుము.

56

తత్త్వ విజిజ్ఞాసాయా యే యే దాసా వివేచకా యే యే
తే తే సదా స్తి నా స్తి త్యనీనశం శ్చర్చయైవ నిజమాయుః
దేవానాంప్రియమాశే! ద్రాగ్గచ్ఛే తస్తతో వరయ మాధ్వీం
సుంశి యథాశాతా అవ్యపక్వమాధ్వీకవ ద్యతో విరసాః
కో లవధి రనాద్యసంత, విశేషాత్మక, భూతభావి, చరితన్య
ఉత్సవసమయ స్సంప్రతి నాన్త్యేవ ప్రతినిధిః ప్రసన్నాయాః
జ్ఞానక్రియాపటుత్వం మమ నిశ్చేషం విసప్త మేవాభూత్
కింతు సురైవ శమయతి ప్రతిబంధా నప్యతీవ దుస్సాధ్యాన్

తత్త్వ మ్మృదుగ గోరి తాసుతై కలదు లే
దను వాదమున నెల్ల రరుగు చుండి,

కలకతేరని కల్లువలె వారు విరసు ల
 వ్వారితో నాకేమి ఓరిమూర్ఖ !
 పోరా ! త్వరగ కల్లుతేరా ! ఇటకు జీవ
 దశ కాది అంతము వశమె తెలియ
 హద్దేది యీచర్చ కవనర మ్మయ్యెగా
 పానోత్సవమునకున్ ప్రాణముగను
 తేటమద్యమునకు నిక సాటి లేదు.
 నా తెలివి పనినేర్పును నష్టమయ్యె
 తెగని అవరోధములనెల్ల తెగజేసి
 మధువె నాగుండెమంటను మాపగలదు.

57

వాంఛేయ మేకభారప్రమాణ మద్యప్రపూర్ణ చషక మహం
 ఇంద్రియముషామి పునః స్వయం ద్విసాహస్రపలవరిసుతయా
 మేథాశ్రద్ధోత్సర్జనశపథం కుర్వే తివార మేవాదౌ
 పరుణాత్మజాం యథావిధి సాణౌకృత్య చిర మహమపి రిరంసే

మద్య మిప్పుడు నా కొకమణుగు వలయు
 చాలవల రెండువేలఫలాలు; సేధ,
 శ్రద్ధ విడిచితి ముమ్మారు శపథ మిద్ది
 వారుణిం గూడి ఇక సుఖపడుదు చిరము.

58

జానే ౭వా మస్తితాయా అపి నాస్తీత్యన్య వా బహి స్తత్వం
 జానా మ్యార్థార్వాధస్థితిరహస్య మఖిలం పునః ప్రపంచస్య
 అత్మస్తవప్రియో ౭హం జిహ్వాయాం మామకేదృశజ్ఞానాత్
 యద్యధికం జానీయాం పత్రిసుతా మత్తతాం వినా తత్వమ్.

కలదొ, లేదొ ఏదొ అది తెలిసికొంటి
క్రిందుమీదుల జగములో కిటు కెరిగితి
పొంగి యీ తెల్వికే సిగ్గు పొందువాడ
ఎన్నవలె నిష్ఠ మద్యమే మిన్నయనుచు.

59

భ్రాంత్యా వేదాంత్యహ మిత్యజాగదిష్టా స్మదీయవరివంధీ
జానాతి దేవ ఏవా స్మివా నవా తాదృశో యథా కథితః
దుఃఖాత్మకసీదే ౭స్మిన్ యథాతథావా సమాగతో ౭స్మీత్థం
చరమదశా కష్టతరై వా స్తి మదీయా, యతో న మాం జానే
దిసయో ర్వయో ర్న కర్షతి దుఃఖస్ఫుటి రీషదపి మదీయసునః
ఏకత్రా వ్యవేద్యుః పూర్వేద్యు ర్వోభయేద్యు రితరత్ర

నాయెదితి పల్కె నన్న విజ్ఞాని ననుచు
ఎటుకకలవాడనో కానొ ఎటుగు వేల్చు.
వచ్చితిని వలవంతలవట్టున కిట
నా చరమదశ క్లిష్టమై నన్న నేనె
ఎరుగలేనట్టి చిక్కుల నిరకబెట్టె
నిన్న రేపను నీరెందు వెన్నుచటిచె.

60

పూర్వేద్యు ర్మనమత్తొ ౭బోభూయిషి పానగోష్ఠికాప్రాంతే
దోర్భృతహాలాభాండం మత్త మదర్శ మతివృద్ధమపి తత్ర
కిం లబ్ధనే నదై వా దయివృద్ధే త్వహ మజాగదిషేత మపి
పో ౭వీవద ద్దయామయ ఈశః పిబ మ ధ్వభీష్ట మేహీతి

మస్తుగా త్రాగి మత్తైక్కి మద్యశాల
కడను నే నిన్న మూపున కల్లుకడవ
మోయు ముదుసలి గని అంటి నోయిబడుగ !

సిగ్గుపడ నేల విధి కన - చెప్పె నతడు
కనికరపుగని దేవుడు; కల్లుతావు
మీవునున్ స్వేచ్ఛగా వాద మేల యనుచు.

61

వరుణాత్మజాం పిబ, తతః ప్రభూతనానావదః కలాయేరన్
సుతరామపి ద్విసప్తతి విభిన్న మతనంశయాః ప్రణశ్యేయుః
మా త్వం త్యాక్షీ ధాత్వ పృథ్వుతకరం ధాతువాదినం మిత్ర!
తేశమపి తేన దత్తం భుంక్ష్వ స విపదః స్సహస్రశో హంతి.

వారుణిం ద్రావు మావదల్ పారిపోవు
నెన్ని మతభేదములును విచ్ఛిన్న మౌను
ధాతువాదిని వదల కాతం డొసంగు
తోల మేనియు చిక్కులన్ త్రొక్కిపెట్టు.

62

జయతు పరమేశ్వర స్త్వం హాలాతత్వం యథార్థతో వేత్తి
మానసపీడా శ్చతశో వినాశయతి కృష్ణగోస్తనీమదిరా
కృపయా భువనవిధాతు ర్దయామయస్యాపి దేవదేవస్య
నిర్విణ్ణో నాభూవం నావ్యపరాధీ హ్యతీవ నోపాపీ
అద్యాహం మదనుత్తః స్యాం యది నిద్రాభురపి విసప్తాయుః
సర్వేశ్వరః కృపాభు శ్శ్వః కుర్యా న్మామకాస్థిసంచయనమ్

నల్ల దాక్షాసవము తత్వ మెల్ల నీవు
తెలిసితివి లోనివనట లడులుచు నద్ది
నేను పరమేశ్వరునికృపన్ నిల్చియుంటి
ఎరుగ పాపము, డెబ్బర వెర గొకింత

నేను మత్తెక్కి వమైనగాని నాదు
నమ్మ నీశ్వరుడే కాదు నమ్మమీఱ

63

నేవే హాలా మేతా మర్న త్వస్మాకృతో భిలోఽపి జనః
మమ మధుపానవ్య ననం దై వేనో పేక్షణీయమేవ భవేత్
మస్మధుపాన క్రకృతిం సృష్ట్యా దావేవ దైవ మవగచ్ఛేత్
యది న పిబేయం మద్యం సర్వజ్ఞత్వం విధేరపి మృషైవ.

నన్ను పోల్వారలందరు స్మధువు త్రావ
నర్హులే ; నేను త్రావెద ననవరతము
త్రాగుబోతుగ వుట్టించె థాత నన్ను
నాదువ్యసనము నాతిడెన్నంగ రాద
తనయెఱుక పొల్లగు నేను త్రావకున్న

64

నివతేరవ్య ధ్యగ్ని ప్రసభం సాకే విచారణీయదినే
మా పిబ మద్యం మధ్యే వివదం నివనే స్త్య మితి వదంత్యేతే
అస్త్యేవ ముథయజగతో రంత స్సారోఽపి యది విచార్యేత
సస్యా న్ముహూర్తవేవ త్వం మధుమత్తో భవే త్యదా నూనం
త్వ మిహైవ స్వర్గం కురు పరుణాత్మజయాపి పానపాత్రేణ
సురలోకో యత్ర స్యా త్రేపీయా స్తత్రాపి వా నవా హంభ.

యముడు త్రోయును నిను సర కాగ్నిలోన
త్రాగవలదని ఎవ్వరో వాగుచుండ
రెండు లోకాల సార మిట్లుండు సరయు

త్రాగినన్ నీకె తెలియును దానిరంగు
మగువ, మద్యము నీకున్న మహిలలమ్మె
స్వర్గమగు, సౌఖ్య మెటసబ్బు స్వర్గ మదియ.

65

ద్రాక్షనవపానమపి స్వేచ్ఛాగతకామకీసమవిహారః
త్రేయానేవ దివానిశ మత్యంతం జంజపూకనంసర్గాత్
స్త్రిలోలుః ప్రసన్నా మత్రశ్చేన్నిరయభాగ్జవేద్ధంత !
రసిః పంచజనో నైవేషిషిషే త్స్వర్గ ముఖమపి ద్రవ్యమ్
నితరాం మత్రః పురుషో ఘోరే సరకే పతే దితి వదంతి
తద్వచనం ప్రతిబంధకమే వైత న్మానసం స విశ్వసితి
మనమత్ర స్త్రిలోలః స్యా ద్యద్వపి ఘోరసరకపురవాసీ
కుళ్యా వశ్యం స్వగ్లో భవేత్సరేద్యు రతిశూన్యమాప్తిరివ.

వలచి వచ్చినకలికితో కలసి యుంట
త్రాగుడున్ మేలె వేవో వ్రతాలకన్న
రసికుడున్ త్రాగుబోతు స్వర్గమును కనరు
సరకమున పడువా రనినారెవరొ
నామనసు సమ్మ దామాట ఏమనెడవ
రసికుడున్ త్రాగుబోతు సరకమున కడ
వట్టిపిడికిలి యగు గాదె స్వర్గ మరయ.

66

త్వ మహా బల మా భాణిః కేభ్యోఽపి రహస్య మేత దతిగూఢం
స వికసతి స్థలవద్మం శుష్కిభూతం పునః కదాచిదపి
యస్మియధునార్థ్యలోష్టైః కతికాలం ధిరచయేయ మంబునిధౌ

అహమపి జాగ్లేయేయా గ్నిపూజకై రేవతాలయైర్వంత !
కోఽజాగదిప్త సరకే బోభూయేయా హమపి చిరేణేతి
కోఽజంగమిప్త నిరయం స్వర్గా దిహ కోఽనుభూయ ఆయాసీత్ .

చెప్పెద రహస్య మెవరికిం జెప్పకీపు
మురిగిపోయిద మెట్టతామర మరలను
రేకు విచ్చునె? నే విసరితిని మంటి
బెడ్డ లెన్నియొ కడలిలో; విసిగి అవల
అరిగితిని కోవెలలకు పూజరులతోడ
సరకమున కేను పోదు నన్నా డొకండు
స్వర్గసుఖ మిట పొందినవా డెవడును
మరచియొవను పోవునే సరకమునకు

67

క్మౌవలయే బహుగహనే సమచంచూర్యవ్య హం దివారాత్రం
అఖిలార్థవిజిజ్ఞాను స్తతోఽవ్యబోభూయిషే స్వయం పథికః
నాశ్రౌవం పంథానం కస్మాదపి య స్స కుత ఇహాయాసీత్
అగమ ద్యతోఽధ్వసీన స్తత ఏవ పున స్వయం వ్యవర్తిప్త
ఏతస్మిన్ విపులాధ్వని సంఘేభూయ ప్రయాంతి యే పథికాః
పున రాయాత స్తేషు న మాం కోఽపి రహస్యవృత్త వజగదిషీత్
జాగృహితరాం త్వ మేతచ్ఛతుష్పథాంతస్థితాలయే కిమపి
నాహసీ ర్వస్తు పున స్సమేత్య యదోభక్తు మంజస్త్వైవైషీః

అడు గిడగ రాని వుడమి సహర్నిశమ్మ
దినుసు కలరూ పెరుగ గోరి ద్రిక్కురితిని
అటకు నిటకును పోయి వచ్చుటకు దారి
గఱపు తెరువరింగనలేక మరలితి నిటు.
కలసి య్ముత్యోవలో పథికులుగ పోవు

హరిలో ఒకడైనను వచ్చి మరల
చెప్పగా లేదు తాను వచ్చినతెరంగు
తాన మాహులయింటనీ గదిని నీవు
తెలివిగా నుండుమా ఇటు దిగవిడిచిన
దాని మరలను పొందగా కాదు మమ్మ!

68

ప్రాభావన్ సంత నే నమస్తవిద్యావ్రతభావకూపారాః
సంపూర్ణగుణనికాయా స్ఫుటస్యదీపాః పురాపి సమవాత్సుః
అస్మిన్ కువచానిశీధే తే హంత న రాజకథ మశార్దు నిహ
కేవల మచిఖ్యవన్నితి హాసాన్ సర్వే లక్ష్మగు ర్మహానిద్రామ్

ఎల్లచదువుల నేపారి ఎల్లగొనము
లుండి తెల్వికి దిన్నెలై ఒప్పవారె
చిమ్మచీకటిసడురేయి చీల్చి తాచ
బాట చూపగలేక ఏపాటులేని
పొల్లుచూటల నవులాటమూటలేచు
ముందెరుగరాని పెనునిద్ర పొంది రహహ!

69

త్వం హేమానవ! వపుచః కంకం ప్రక్షాలయే స్సమంతా చ్చౌత్
సురవర్త్మని యద్యపి స బోధాయేథాస్తమాం స్వయం నగ్నః
న్యర్థపురి భవేద్యది తవ సదన మహా! త్వం కిమిహ న జిహ్వాః
ఆగచ్ఛః కిం మృణ్మయలోకనివాసీ కథం భవేత్త్వంత!

ఉల్లచూ! మేనిముటికి నీ వెల్ల కడిగి
ఉడుపులే లేక మింటిపై నడిచెదేని
ఒక్కయిలు నీకు న్వరాన చిక్కెనేని

సిగ్గుపడవేమి ఇచటకు చేరుటకును
ఓరగిలు మంటి కొంపలో ఉండుటకును?

70

వటవాస ఇవ వపు స్తవ హంత! పరీవృత్తతే తథాహి నను
రాజేవ ప్రాణ స్తే నశ్వరలోకోఽపి తావకగృహ మివ
నూతనగృహనిర్మాతా వితానరచనావటు ర్నియతకాలః
నాశయతి శిబిర మేత త్రావ ద్యావ త్రప్తయా త్యయం రాజా

ఒప్పు డేరానుపోలి నీయొడలు : లోని
ప్రాణములే తేనివంటివి, పాడుకొంప
వంటిదీలోక మిట నూత్నభవన మొకటి
కట్ట నేర్పరి యగునట్టి కాలశిల్పి
ప్రాణరాజును డేరాను పాతిపెట్టు

71

స్వప్త్యాద్యహ్నియో బాష్పాన్మానస మాకాశసీధి మడయిష్ట
పత్రం కలమం త్రిదివం నరక మజగవేష దత్ర సకలమపి
కింతు సమవావదిష్టా స్మద్గురు రపి తత్త్వ తస్సుకుంధాసం
పత్రం కలమ త్రిదివో నరకం, సకలమపి తత్త్వ మేవేతి

నేను పుట్టిననాడె యీనేల నవల
నిలిగి, స్వర్గము నరకము న్నేవు నాకు
'వెదుక నామది మేల్లోవ' విత మెరుంగ
'జింతయుకు నీవ' అని తెల్పె నవుడు గురువు.

72

కటికూతమేవ మామకశుష్కాంగభవ్యమస్తి దివచక్రం
మమ విపుల బాష్పపూరప్రచారవవాపి భవతి దివ్యసరిత్

భోభూయతేఽపి సరకః స్ఫులింగ ఏవ మయ మోఘశోకస్య
 తృటిరేవ స్వర్గోఽస్య స్మదీయసంతోషమూలకాలస్య
 శ్రద్ధాపి దైవభక్తిః తవ ముఖ్యాచరణయోగ్యధర్మోఽస్తి
 స్వర్గోఽపి దుర్గతి స్వదాగచ్ఛేషప్రతికృతి రథ భవతి.

ఎండినయ్యామేనినుండి జారిన మొల
 త్రాడె అనింగి, నేతములనుండి
 కారినకన్నీరె గంగ, నాశోకస్ఫు
 లింగమే సరకము, పొంగులోని
 చిటికయే స్వర్గ మిచ్చట నీవు కావించు
 వనికి సంబంధించు పట్టుదలయె
 దైవభక్తి యనంగ తగు నిద్ది యీజీవ
 తతితత్వ మరయ యథార్థజోధ
 వినుము స్వర్గ మనంగను వేర లేదు
 వెలయు రాగమునకు ప్రతిబింబ మద్ది
 అటులె సరక మనంగ నీయందు నున్న
 ద్వేషభావమ్మునకు ప్రతిబింబ మద్ది

73

ఏత త్థచక్ర మస్మిన్ హంత ! భనామో వయం తు విభ్రాంతాః
 జానీమో నూన మిదం మాయామయ, కాచదీపయంత్రనిభం
 దీపస్తంభ స్ఫూర్యః సమస్తభువనమపి భవతి దీపగృహం
 నానామూర్తివిశేష ఇవ స్మ ఇహ సర్వతః పరిభ్రాంతాః

ఈచక్రముక్రిందనే యెల్ల మనము
 తిరుగుదుము నిజ మిది మాయదినుసుగాజ
 దివ్యోజంత్రము, వేదెల్లు దానికంట

మఖిలభువనము దీపగృహమ్ము; మనము
క్రమ్మరుచునుందు మాట వింతబొమ్మలవలె

74

ప్రతిపాద్యతే స్వభావః కింత్యత్ర సహీష దస్య తిశయోక్తిః
అక్షా వయం భవామః సభికో భోభూయతే పున రైవమ్
అష్టాపదీకృతభవే పరిణాయవశంవదా శ్శిశుద్యూతే
నీయామహే ౭వసానే ౭ంతఃపేటీం ద్రా క్షరస్పరాశ్లిష్టాః

కాదతిశయోక్తి వినుము నిక్కమ్ము మనము
పాచికల మాటకాడు దైవమ్ము నేల
ఆటపలక యధేచ్ఛగా ఆడి ఆవల
ఒకటిగా చేర్చి పెట్టెలో నుంచు మనల

75

హే జంగమకందుక ఇవ కరపాలికయా విధే స్త్వ మాక్షిప్తః
సవ్య మథవా ౭పసవ్యం దాధావ్యస్వేహ కిమపి మావాదీః
యః కో ౭ప్యవిభ్రమ త్వ మితస్తత స్స్వేచ్ఛయైస మత్యంతం
జానాతి స జానాతి స జానాతి స ఏవ సైవజానాపి

చేతిబెత్తాన విధి నిన్ను చిమ్మినాడు
కుడికి నెడమకు నొగి కరుగిడుము బంతి
వలెను మార్పలుకకుము నీవాట మెల్ల
ఎరుగు నత డెర్గు నాతడే ఎరుగునతడే

76

దైవ మలేఖ దాదౌ లలాటఫలకేషు శావికర్మఫలం
గుణదోషసమాలేఖ స్యస్య వరీవృత్త్య తే ౭ప్యవిశ్రాంతా

ప్రథమదిన ఏవస్మష్టే ర్నిరణేసీయిష్ట భావ్యవశ్యఫలం
అస్మా త్స్పృరుష మఖిలం చింతా లస్మాకం వృద్ధై న బోధూతిః

భావి కర్మఫలము విధి వ్రాసె నుదుట
అతనికల మల్లె వ్రాసెడి ననవరతము
మంచిసెబలు; మునె నిర్ణయించె భావి
పౌరుషము, మనయేడ్చు నిష్ఫలము నుమ్ము

77

జీవన మాయు ర్నో లధికమపి హీనం నై వ శక్యతే కర్తుం
న్యూన మతివేల మధవోభయత్ర సర్వత్ర హి ఖలు దుఃఖిత్వా
త్వ మహ మపి త్రికరణశ్చే దేకీభూయ సమభవిష్యావ
సిక్ధకమివ హస్తాభ్యాం విధిం యధేష్టం వ్యరూపయిష్యావ

చావుబతుకులు పెంచుట చేంపుకొనుట
తారుమారేమ నెవరికినో తరము కాదు
ఏడ్చి ఫలమేమి? నీవు నేనేకమైన
మనకు వలసిన రీతిని మార్పులెల్ల
చేతగల తేనెపెరవోలె చేయవచ్చు

78

భాజన మథోముఖీసం యథా ఖచ్చకం నివృత్త మేవాస్తి
సర్వే లవాచీనా అత్యవశా న్నస్మిన్ భవంత్యవక్షిప్తాః
సుగుణో లథవాపి దోషః స్వభావతో బోధవీతి మనుజన్య
అమోదో వా భేదః ప్రాగేవ విధీయతే లత్ర దై వేన
మా వ్యశ్యసీ ర్వృథై వ జ్యోతిశ్చక్ర మిహ కార్యమూల మితి
బహుశ న్న ద్భవ తోలపి త్సుభ్నాతి గతిం నిజాం సదా జ్ఞాత్వా

మిన్ను పడె తలక్రిందై సగిన్నవోలె
ఒరిగి రెల్లరు నచట చేయునదిలేక

మంచిచెడ్డలు సాజముల్ మనుజునకును
భేదమోదముల్ మున్నె లిఖించెను విధి
అన్నిటికి మూలము ఖచ్చక్రమన వగవకు
తనగతికి తానె నీకన్న వనరుచుండె

79

అయి హృదయ విశ్వ మేతత్ మిత్యైవ యథార్థతోఽస్తి
యదేతోః

కిం తేన కారణేనా త్యంతం దోఘాయసే నృథా వ్యసనైః
దైవాధీనాం కురు తను మపి బోధాయస్వ కాల మనుస్మత్స్వ
కలమోఽతీత శ్చేత్వాం క్రత్యేష వునః కదాపి నాయాతి

ఈ జగము శాశ్వతమ్మని ఎంచవలదు
ఉల్లమా ! దానికై తల్లిడిల్లి నేల
తనువు విధి కప్పనము నేసి తరుణ మెదురు
చూచుచుండుము జారిసపూచిపుడక
మరల నిను చేరు ననుమాట మరచిపొమ్ము.

80

సంతుప్తో బోధూహి హ్నాస్తన విభవా స్తతోఽవ్యవంపులిషుః
నకల మబోధూదిప్తం తవాప్రపతిహతం పరేద్యురేవ యతః
జేజీహ్యనందేన హ్యోగతత్పష్ట స్త్వ మబోధూవీః
ఉభయేద్యు రపి పరేద్యుః పూర్వేద్యు స్తవ గతిం హ్యదాదదిషుః
బోధూతా త్ప్రమదేన త్వ మిహ వాజంగమీః క్వ సమబోధోః
దాధేయా హాలా మీషదపి సజానాస్యహో ! క్వ జంగమ్యాః

నీరె నిన్నటికోరికల్ తృప్తిగనుచు
 నిన్నటికి రేపటికి వగపెన్న నేల ?
 నిన్నపోయెను రేపది నీదికాదు
 నీకు తెలియున నీరాక నీదుపోక
 మధువుత్రావుచు ఈనాడు మధురజీవి
 తమ్ము గడవుచు ఆనందధాను మగుచు

81

యస్మిన్ గ్రహః అకాదుః నన్నద్ధా నహని దుర్విసీతాం స్తే
 అశ్విన్యాం గురుచారస్ఫుటవద్ధతి మవ్యదీదిశన్నేవ
 మజ్జాతక ఫలమేవం జ్యోతిశ్శాస్త్రా ద్వైతై వ నిరణాయ
 హంత ! మమ కో ౭ వరాధః సంప్రతి మే భాగధేయ మిద మస్మి

అశ్వనిం జేర గురువు గ్రహములు రవి
 సంగతిం బొంద పుట్టినజనులు దుర్వి
 నీతు లాదు రటంచు నిర్ణీత మయ్యె
 శాస్త్రమునః నాదుపుట్టుక జరిగె నట్లు
 తప్ప నాహానె ? శాస్త్రమే చెప్పగాక !

82

నిత్యత్రకృతి రబోధూ వ్రసాక్షీ దిహ న తస్య హేతోర్భ్యాం
 ఆదితవవ యథావిధ్య జీగవ త్కామశాస్త్రపాతమపి
 తతవవ మమ హృదయ, నిర్భిన్నత్రన రేణునాపిన విభాతా
 ప్రజ్ఞాకోశక వాటవిభేదననటుకుంచికా మిహారరచత్

నై జ మైసట్టిప్రకృతితో నను నృజించి
 ఛెలువుగా కామశాస్త్రముం జెప్పె ధాత

నాయెవను పిండిగా కొట్టి నలుసుతోడ
తాళముం జేసె జ్ఞానమందసము తెరువ

83

అజగదిషిష్యం త్వం ప్రతి యది సాక్షా న్మంత్రమపి మదస్థానే
తస్మా త్వయా వినైవా చికత్తిషిష్యే యథావిధి నమస్యామ్
అఋదేవ ! బోధవీషి త్వమేవ సృష్ట్యంతకాతణం జగతః
ప్రబుభూషే స్సంతనితుం మమ దుఃఖం వాఽథవా సుఖం హంత !

ఈవు లేని మనీదులో ఎరగుకన్న
నిన్ను కలుపాకలో గొల్చుటెన్న మిన్ను
జగము కర్తయు హర్త నీవగుట దేవ !
నాసుఖము దుఃఖమును నీవె సడపగలవు.

84

విధిరాత్మనా యథా మమ మృణ్మయదేహం యథేష్పిత మకార్పిత్
మచ్ఛేతఃపరిణామం నిస్సందేహం యథాక్రమ మవేదీత్
తస్మాజ్జ్ఞయా వినా నో బోధూయా దస్మదీయదుష్కర్మ
సంస్థాయ కథ మహ మతః కుంభీపాకం తథాపి జంగమ్యామ్
కేవల మసాధ్య మింద్రియనిగ్రహణం తత్తదాజ్ఞయా భవతి
అస్మా దేవా కస్మా త్స్వవర్తతే కిం విధి ర్నిషేధోఽపి
హంత ! పయ మంతరా స్మః ప్రతిషేధం విధి మతీవ బలహీనాః
ఉభయేవ్విపి పంచజనాః కృత్యేకృత్యేషా సన్నియుజ్యంతే

తనకు తోచినరీతివిధాత చేసి
సట్టి యీమట్టిబొమ్మలోగుట్టు తానె
తెలియు నాతనియాజ్ఞచే నలుపుచుందు

చెడువనులో, నేను సరకాన వడుట ఎట్లు?
 అరయ నింద్రదియనిగ్రహ మతనియాజ్ఞ
 చేసగున్ గాన విధియు నిషేధ మేమి?
 అతని నెదిరింప కుర్చులులైన మనకు
 సగునె? మన కన్నిట వియంత అతడెకాదె !

85

సర్వా ల్లోగాని మమ ప్రా గమిమిశ్రన్ ముదా సమంతా ద్యే
 మత్సముదబీభవం తే ఽప్యహో! మహద్భుతశతప్రదృశ్యాని
 ఏతావతో మహత్తర ఇతః పర మహం న జాతు బోధూయాం
 అస్మదేతో రస్మదేహో ఽప్యేవం బహి ర్నిరన్యేత.

నాయవయవములను తొలినాడె కూర్చి
 వింతబొమ్మల గల్పించె వేనవేలు
 గాగ ఏశక్తుతో అవే కడకు మరల
 ఈతనూయంత్ర మెపుడో మాయించు; నిజము

86

స భవతి సో ఽపి మనుష్యః సుతరాం నిందంతి యం స్వకీయజనాః
 దుష్టం శిష్ట మితి పున ర్భిత్వా సహసాఽధవా ప్రశంసంతి
 మధుసాయీ శుండాయాం నిజాపరాధేన సంతితిప్పేచ్ఛేత్
 సార్వేఽపి తత్సహచరా హంత! భ్రాంతం త మిహ శిశప్పేయః

మొదట దుష్టుడటంచును పిదప వెరచి
 శిష్టుడని తనవారె వచించునపుడు
 మనసు మారిపచో వాడు మనుజు డగునె?
 త్రాగుటది తనతప్పుగా తలచువాని
 సహచరులు..కూడ తిట్టుట సహజమెకద.

87

ప్రతిపదమపి మాత్తే మే స్థావయసీ త్థం సహస్రశః పాశాన్
మా పిపతిషీ ర్భిభన్నానీ త్యేవం మాం నిజాగదీషి త్వం
నా స్తి చరాచర మేత స్మనాగపి తవా నధీన మాహోస్వితే
అజ్ఞాం త్వమేవ కురుషే తథాహి మమ దుష్టనామ విదధాసి

ఉరులు వన్నితి వెన్నో నే నరుగుదారి
నడుగు వైచివ బంధింతు సంటి వహహా!
ఈజగము నీకు లొంగినదే కదయ్య!
అజ్ఞ పెట్టెద వివ పొమ్మనుచు నాకు
గొప్పబిరుదము నిచ్చితే దుష్టుడంచు!

88

యావ చ్చుకోపిషసి తే చ్చిక్షమిషస ఏవ తావ తేవం త్వం
అజ్ఞే ప్ససి యది యావ త్తావ దనుజిఘృక్షసి ప్రభో! చిత్రమ్
అభవిష్య చేద్దృష్టాచారో మే లభేష్య మహ నుతీవ విధే!
బోధాయేత విషమపి త్వఖిలం న వ్యామృత మేవ బోధాయాత్
కానో లస్యహ మతిపాసీ తవ కుత్రచి ద స్తి సహజకారుణ్యం
మలినాత్మా బోధావం క్వ విద్యతే వ్రస్సుట ప్రభావ స్తే
స్వర్గం మహ్యం త్వం యది దిత్సే స్వచ్ఛరణసక్తభక్తాయ
త ద్బోధాయా త్ప్రతిఫలమేవ క్వా సుగ్రహవ్రదానం తే
అయి నిశ్చేష. మనుష్యాంతర్లగిక, రహస్య, సార, విజ్ఞాతః!
అస్మీయాఖిల, భక్తా, వత్సమయ, మహాభయ, ప్రదానకర!
హేదేవ! దేహి పశ్చాత్తాపం పాపం క్షమస్వ మే లత్యంతం
అయ్యనురావవిధాయక! య స్త్వ మేవాసి దుష్కృతక్షంతా
ప్రేతం జీవితమపి మాం త్వమేవ రక్షసి సదా యథాన్యాయం

అస్య జగచ్చక్రస్యా స్థిరరూపస్య త్వమేవ భర్తాసి
అహ మస్మ్య త్వపరాధీ తథాహి దాసస్య మమ విభు ర్భవసి
కస్యాపి నాస్తి పాపం యస్మా ధేతో స్త్వమేవ కర్తాసి

అలుక, మన్నన అంతలో కలుగు నీకు
ఆజ్ఞయు అనుగ్రహము చూపు దంతలోన
వెరువ నోడేవ! నాదువ్వువృత్తి కేను
చేదు బ్రతికించుమందు కాబోదు కాదె
చెనటి నేనైతి నెచట నీకనికరమ్ము
నే ఖలుడ నైతి నెచటనో నీదుమహిమ
అడుగు దాసరికిన్ స్వర్గమిడితివేని
నేను నిను నమ్మి కొల్చిన దానికరణ
ప్రతిఫలమె కాని అది అనుగ్రహమె చెవుమ!
జంతులత్వ మెరుంగువిజ్ఞాన వీవ
భక్త భవరోగ బాధల బావునట్టి
అభయము నొసంగు దాత వీవని యెరిగితి
న్వామి! క్షమియింపుమయ్య! నాపాపములను
దిద్దుకొమ్ము వశ్చత్రావబుద్ధి నొసగి
పాపములను క్షమించెడి ప్రభువు నీవ
చావుబ్రతుకుల నాకు రక్షకుడవీవ
ఈఅశాశ్వత జగమున కీవ భర్త
దోసకారినె కాని నీదాసుడు గద
కావవే; అన్నిటికి నీవ కర్తవౌట
ఓప్రభూ! పాప మెవ్వని నొందునిచట

89

హంతాకస్మై దై వసు ఆయాసీ దౌవవ స్తమాసో ఽయం
సంకటకాల స్సూత్రతి నమభూ శత్యంతచతురవదబంధః

అయి దుర్భరవతివిధే! నర్వానపి కురు జనాన్ త్వమాదరికాన్
బోధయ సమస్తవిభవై రవశ్యభోగార్హ ఏష మాన ఇతి.

ఉపవసించెడు నెల వచ్చె ఉడుటుగాను
అడుగు నిడవలె నేర్పుగా పుడమిమీద
అంజునా తిండిపోతులా నట్లుచేసి
ప్రవతవిధే! బోధ చేయుము వైభవముల
కనుగుణమ్ముగ భోగము లందు వసుచు.

90

కేచి ద్వదంతి మాం పున రాయాస్య త్యేవస్తమానేందుః
తదనంతరమపి చిత్తం భూయో మద్యం ప పాతుకామం స్యాత్
ఉపపాసమానపూర్వం తావన్మాత్రం సురాం పిపాసేయం
యావ ద్బోభూయాం మదమత్ర స్సకలౌపవస్తనమయే శిపి.

మరల ఈ నెల వచ్చును మధువు నీవు
త్రాగకూడ దటంచు కొదరు వచింతు
అయిన, ఈనాడె త్రాగెద సంతవరకు
మదిని క్రమ్మిన మోకము వదలనట్లు

91

అచుంబితఫాలమ నీహ విద్యతే హృద్యమద్యపాత్రాద్యం
సవినిర్మిత్సతి చక్రే తదేవ దిదర్శవతి స్థలే భూయః

నుదులు చేరిచి ఎల్లరు న్ముద్దులాడ
చేసె కుమ్మరి యీపాత్ర నీవిరికయి
చెలువ మంతయు కుంటలో కలియ దీని
నలడె ముక్కలుగా గొట్టు నవని నెపుడొ.

92

సంఘీకృతాని తానీహ చక్రిణా పానభాజనాంగాని
 దీదాన్యేరం శ్చే తోస్స ౭వీర్ష్యిషిషీ దేవ వాదుణీమత్తః
 కతి నీర్వాణ్యంఽఘీ సపి చక్రీ రమ్యైశీ రచీకర త్స్వనభైః
 ప్రేమైవ హంత ! స పున ద్వేషేన్ద్రైవం స్వయం వ్యదివరీషీత్ .

కూర్చి అవయవములు కొనగోళ్ళ తీర్చి
 పాత్ర నొనరించి త్రావినవాడు కల్లు
 మత్తునందున్న ఎట్టికుమ్మరియు గూడ
 తలలు అడుగులు తీరుగా కలిపి చేసి
 నట్టిపాత్రల ప్రేమచే నై నగాని
 ద్వేషమునగాని తానె భేదించ బోడు

93

ససు మామికాగమా దిహ స కో౭పి బోధూయతే విధే ర్లాభః
 మమ నిష్క్రమా దితో బత తస్మహి మోరూకృతో న

బోధూయాత్

కస్మాదపి కర్ణా మే శోశూయేతే న తత్వతః కించిత్
 హంత ! మ మాగమనిర్గమకార్యే ఏతే కథం ప్రవర్తతే ?

వైభవ మదేమి నారాకవలన విధికి
 పొంగున దదేమి మిగుల నోపోకవలన
 ఇటకు నే వత్తు పోదు నం బెవ్వడేని
 ఒప్పుగా నాకు వివరించి చెప్పులేదు

94

పూర్వేద్యు ర్న క్త మహం కులాలశాలా మజీగమం సహసా
మూకానపి వాగీశాన్ ద్విసహస్రమితాన్ జనాన్ తదాబ్రదాక్షమ్
ఏకమపి పానసాత్రం ద్రా గేవం స్వయ మజాఘష చ్చబ్దం
ఘటనిర్మాతా క్వ పునః క్వ క్రయికః క్వాస్తి హంత ! వికేతా.

నేను కుమ్మరిసాలకు నిన్న రేయి
వెళ్ళి అట చూచితిని రెండువేలమంది
మూగలన్ మాటకారుల; మ్రోగె పాన
సాత్ర ఒక్కటి నను చేయవా డెచటనో
ఎచట కొనువాడు ! అమ్మువా డెచట ? అనుచు.

95

పంచీశుర్వన్ ధాతా భూతాన్యపి మేళయన్యదా బ్రహ్మాత్
కస్మాద్దేతో ర్భూయన్తాని సలోపాని కిముత సో బ్రహ్మాత్
యది మూర్తా న్యేతాని ప్రాయ స్సుగుణాన్పదాని బోధాయుః
భూయో బ్రదయః కి మవధీ త్ప్రసభమపి వృద్ధైవ తాన్యసా హంత!
దృష్ట్వా బోధాయేరన్ సకలా యది మూర్తయోబి నిస్సారాః
దోషః క ఈదృశానాం సర్వాసాం ప్రాయశో బ్రహ్మేత
అంత్యవిచారణదివనే చర్చా సంబోధవిష్యతి ప్రచురా
నాభూ త్కదాపి కేవలసాత్వికమూర్తే శ్శుభం వినా కించిత్
త్వం సమ్మోదన్వతమాం శివమేవ స్యా దభవిష్యదాయురపి
త్వరిత స్స సుహృన్మణిరపి బోధాయిష్యత ఇతి ప్రశంసంతి.

ధాత తగు కూర్పునం జేసె భూతస్పష్టి
నడుమ దాని కేదో లోప మిడగనేల ?

మంచిమూర్తుల దయ తేక మాపనేల
 అన్నియున్ సాంహీనము లాచు దోష
 దూషితము లైనచో వాని దోష మేమి?
 చరమదివసాన జరుగును చాలచర్చ
 మేలె జరుగును మంచి కేవేళనైన
 నీవు హాయిగ నుండుము భావిజీవి
 తమ్ము శుభమగు, మంచిమిత్రమ్ము కలుగు
 నంచు పెద్దలు పలికిరి మంచిమాట.

96

మామకజీవితవిటన శ్వాఖాద్యేత యుగప ద్యదామూలాత్
 పరిత స్తస్యాంగాస్యపి బహిర్నిరస్తాని హంత ! బోధాయుః
 మమ సార్థివవపుషో యది నిరమేమియివ్యతో దుగళిమణిః
 అపి త మిపోపుర్వివ్య దుదబోధవివ్య త్పున స్తదేవ ద్రాక్
 నూన మహ మంత్యకాలాధఃపద మాక్షభ్య పంపతిష్యామి
 సప్తోత్సాహః ప్రవయా శ్శిథిలోఽపి జాగుప్సితః పరేష్యామి
 దర్ద్రశ్యధ్వం భండా దస్య స్మమ మృత్స్నయేహ మాశార్ద
 తావ జ్జేజీవేయాం యావదిదం హాలయా ప్రపోపూర్యాత్

నాబ్రదుకు మొల్క మొదలంట నటికి పెటికి
 ఆకులున్ రెమ్మలున్ దూసి ఆవల పోసి
 నాయెడలిమంట కదవలోపన్ బిరాన
 నీవిరి న్నింపి దాన పోషించిరేని
 బ్రతుకును తనంత మరల నాబ్రదుకు మొలక
 ఆశలున్ వేడుకయు చెడనంతమందు
 రాలిపోయిన నామేనినేలమన్ను

మద్యపాత్రగ ఒనరించి మధువునింపు
డేను బ్రతికెద తొల్లింటి మేనితోడ.

97

ఉపవాసవ్రతమాసోఽ ప్యసీనద త్పారణం సమరరంభత్
మాధవశృంగారకళావిలాసకథకాగ్రణీ స్సమాయాసీత్
సమయో య మబోభూ ద్యద్భుజయో స్సంధాయ చర్మఖాండాని
వీవధకాః పశ్యేతే పృష్ఠం పృష్ఠ మితి సమగదిషురద్య.

కడచె నుపవాసమాసము క్రమ్మె మబ్బు
వచ్చె శ్రీకృష్ణులీలలపాటగాడు
మూవులన్ సిద్దలను చేర్చి మోవరులదె
వెన్ను వెన్ననుచును వచ్చుచున్నవారు.

98

యావ దహం ప్రాగగమం స్న పయా వశ్యం ముహూర్త లిప్తియయా
అధికృత్యా చ్ఛసురా మాఖ్యావయ సర్వం పరేతకల్పమపి
ప్రేతోత్థానదినే మా మది దృక్షిష్యత యదీదృశం యాయం
విక్షిప్యధ్వం శుండా ప్రాంతస్థపురాణమృత్తికారాశౌ
సమవేహి మమ బలా యావపాత్రం సహ మయా నిధేహి త్వమ్
మాణిక్య మివాస్యం మే హరినీలం సపది హి పరిణమయస్వ
జోషం సంస్నాపయ మాం పరేతమాసఖశిఖం హలిప్రియయా
స్వాదుక్షుప్తవకాండై స్సుదృఢమపి విరచయ మామకం ఖట్టిమ్.

నేను ముందేగినన్ కల్లుతోన నాకు
స్నానవిధి తీర్పుము పరేతంత్రమెల్ల
స్వచ్ఛమా కల్లుతోడనె జరుపుమయ్య !
మరల నన్నిట్లు చూడగ మనసువడినె

అదిగో కలుపాక పెంటలో అరయగలవు
 బలము గలిగించునది మధుపాత్ర నాకు
 మూతికడ నుంచు మది తిన్నముగ వెలుంగు.
 తలమొదలు కాలువరకు మద్యమ్ముతోనె
 స్నాన మొనరింపుమా ! ద్రాక్షశాఖలెంచి
 కట్టుమా శవవాహము గట్టిగాను.

99

హంత ! పివక్షివ్యతి వదఘాతై ర్యావ ద్విధి ర్మదీయశిరః
 దీదాంసివ్యతి స మమావయవౌఘం విహగపక్షతిచయమివ
 అవ్యవ్య త్కిమపి సురాభాండా శ్మశ్మత్సైయేహ మాకాశ్నీః
 అభవివ్య త్తత్సార్థంచే వహ మిహ మహు రహో వ్యజీవివ్యమ్
 వక్షి రెక్కల విదళించుకగిదిని విధి
 అవయవములను నాతల నడచునంత
 నాయొడలిమంటికుండగా నన్ను చేసి
 మధువు నింపిన బ్రతికెద మరల నేను.

100

య దహ మపేసీయిష్యే హాలాం యావ త్తదీయగంధోఽపి
 తావ దుదజంగమివ్యత భూమే ర్యస్యా అధో బుభూషామి
 యది కోఽ వ్యజంగమివ్య స్మమ పితృగృహవరిసరే మధుపిపాసుః
 శూన మబోభూయివ్యత సుతరాం మత్త స్స ఇహ పరభ్రష్టః
 నేలమాశ్యముతో నుండి నేను మధువు
 త్రాగుచుండగ వెలివచ్చు దానితావి
 త్రాగుబోలెవ్వడని అద్దరికి వచ్చి
 వీల్చెనా వాని కది మృత్యువే యగుసుమ !

101

సంధ్యావంశసతో రిప్పువవానే రిటటిషీ ద్యదా మమ ప్రకృతిః
సమబోధూయిష్టత మామేవా స్మన్మోక్ష ఇత్యజాగదిషి
హంత! సదాచారో రియం భ్రష్టో రిబోధూ స్మ మాపరాధేన
ఉవవాసోరిపి వృద్ధై వాదధ్వంసన్నమమాత్రపానేన.

సంజ మొక్కు ఉపాస మొసంగు మోక్ష
మనుచు నాలోన నే ననుకొనుచునుండ
తుంటరితనాన మడియెల్ల మంటగలిసె
పన్నునకు పల్కె త్రాగుడు స్వస్తివాక్కు.

102

నిశ్చినువే రిహ మహారహో నూతం పశ్చాత్తపామి న క్షమితి
సువిచార్య మహాపాతక మధరాధరి నేమమాత్రపానేన
పుష్పసమయోరిపి సంప్ర త్యాగా త్స ఇతిపరం న శోచామి
పశ్చాత్తపాయై వానుశయం సురభావయే విధే దేహి
యది పాప మకార్ష మహం వసుంధరాసమ్ముఖే జనార్తికరం
తవ సహనకరో మా ముద్ధతే దితి తథాపి నూన మాశంసే
ఆవద్దినే గ్రహీష్యే త్వం వాస్తేనేత్యజాగదిష్టా స్వం
అత్యధికాపత్తిదశా మితఃపరం న హి మమ క్షతిక్షస్య
మాం త్వ మిహ యధాప్రాక్షి రహం తద్ధ వాదిదేవ! సమభూవం
తవ నిర్జేతుకకృపయా దార్యేణాపి సహజేన సంపుష్టః
శతవత్సరవర్యంతం కరవాణి సమస్తఘోరపాపాని
సమ్యక్తతః పరీక్షై త్వత్కారణ్య మధిక ముత మే రిఘ మితి.

మధువు త్రావుట తప్పని మావు నొగులు
మందు, పగలెల్ల త్రావుచునుండు నకట!

వచ్చె మధుమాస మిక నాకు వంత యేల
 పాపముంగూర్చి చింతింప వనియె లేదు
 ఇల జనుల కేదో బాధను కలుగజేయు
 పాపమును నేను చేసిన భయము లేదు
 ఓర్పుతో నీకరమ్ము నన్నుద్ధరించు
 వనెడి నమ్మికతో నుంటి నహరహమ్ము
 ఇత్తుచేయూత నంటి వాపత్తులందు
 కష్టవశ యింతకన్నను కలదె నాకు ?
 నాబ్రతుకు నీదుదయచేత నడచుచుండె
 పాపము లొనర్తు నూరేండ్లవరకు నిటులె
 నీదుదయ అధికమొ లేక నాదుపాప
 మధికమో నే పరీక్షింతు నవల; దేవ !

103

అస్మాకం లజ్జా మపి సద్యో వరుణాత్మజాదదర దేవం
 అహ మిహ హలిప్రియాయా స సి సాహయిషామి కించిదపి విరహమ్
 విభ్రాంతో భోభూవం విక్రేతారో హలిప్రియాయా నే
 దిత్సంతో భిక్షమూల్యం కింత్వల్పం లాభమేవ మీప్సంతి.

మాపె వారుణి నాలజ్జ నోపనేను
 దానియెడబాటు నేడొర ! దానినమ్ము
 వారు తక్కువ వెలగొని మేరమీర
 ఇచ్చుచున్నారె యది నాకు ముచ్చటయగు

104

నవయావనచార్మితం సమబోధూపీ త్రదేవ మిహపూర్ణం
 అపి హరితవనంతర్భర్తంతా బోధూ త్కతోరహేమంతః

ఆనందనటత్పక్షి తారుణ్యోపాఖ్యాయాపి యోఽపాచి
హంత ! న జానే న కదా యానీ దూభయ స్వయం యదా

ప్రసాగాత్

జవ్వన మిదేవిధమ్ముగ జారిపోయె
ఆమని కఠోర హేమంతమయ్యె నకట !
ఇంపుగా నాడు లేజవ్వనంపువులుగు
రాకపోకలు తెలియగరాని వయ్యె.

105

హరిహరి సంబోధాయా ద్విశ్రాంతిస్థాన మత్ర నః కిమపి
ఏతస్య కథోఽంత ముతా స్మాభి రుపలభేత సంప్రతి యథేష్టమ్
ద్విష్టే తః పఠమవనీగర్భావపి లక్షవర్ష పర్యంతం
సౌఖ్య మిహ భోక్తు కామా దూర్వైవ పునఃపునః ప్రజాయేయ

కల్గనీ మాకు విశ్రాంతి కలుగుచోటు
ఈ తెరువు తుదముట్టనీ ఎట్టులేని
ఈమహిగర్భముననుండి ఏనులక్ష
యేండ్లు వచ్చికవలె పుట్టనీ సుఖముగ

106

అస్య జగతో విధాతా రూపం నహనాఽన్యధైవ సంస్కార్యాత్
సంప్రతి నవీనసృష్టిం రచయంతం తం విధిం ప్రపశ్యేయమ్
మమ నామావ్యధునాఽసౌ జగన్నిఘటో ర్విధి ర్నిరన్యేత
కస్యా వ్యధృష్ట హేతో రుతాధికం ముచ్చియం ప్రకుర్వీత.

నల్పనీ విధి అస్యఘా జగమురూపు
కాంతు నాక్రొత్తసృష్టిని కన్నులార

కనలి నాపేరు తుడువనీ కవిలెనుండి
ఇప్టపడి పెంచనీ నా అదృష్టరేఖ

107

యల్లిఖతం విధినా తత్కదాపి నస్యత్ర నాస్యథా భవతి
దుఃఖానుభవా దితరో నాస్యేషః పున ర్మనఃపరీక్షాః
యద్యపి యావజ్జీవం రోరుద్వ్యా రక్త మంబుసాత్కృత్య
నాత్రిక్రమ్యా త్మీయప్రమాణ మేకం హి శృషదురూఢవతి.

అరునూరై న తలవ్రాత మారబోదు
ఏడ్పుకన్నను మదికి మోశ్చేమిలేదు
బ్రతికియున్నంతవర కేడ్పు వలసగాదు
కంటనెత్తురుచినుకేమి గాంచుమేలు ?

108

దివ మహ మఖిలేశ్వర ఇవ హంత ! కరగ్రాహమగ్రహీష్యం చేతో
అద్య కి మనాశయిష్యం సుతరా మ వ్యంతరిక్షలోక మముమ్
ఆదౌ దివ మస్య న్నవమేవ యథేవ్యం న కి మహ మ స్రక్ష్యం
త చ్చా ర్వభవిష్య చేచ్చ న్నా నిష్య త్కిం యథాసుఖం కోఽపి.

ధాతకుంబోలి దివము నాచేత నున్న
మావనే దానితోల్లింటిరూపు ? క్రొత్త
సృష్టి నేయవే స్వర్గమున్ జెలుపుమిర
అచట సుఖియింపడే యెవ్వడయినవచ్చి

109

న హి కోఽపి బత యత శ్వస్తిస్థితి మిహ నిశ్చేతు మీషదపి శక్యేత
అద్యైవ స్వస్థం కురు కామజ్వరవీడితం హృదయమేతత్
స్వైర మిహ చంద్రికాయా మయి పేషీయస్వ చంద్రముఖ ! మద్యం
ఆవాం గవేషయన్నపి చంద్రో ఽయ మితఃపరం న హిల భేత.

ఎవ్వడుం జెప్పలేడు రేపేమి యగునొ
వలపుచే పొక్కుమదికి కావలయు నోర్చి
త్రావు శశిముఖ! వెన్నెలన్ నీవిరి నిట
వెదకనీ కాంచలేడు జాబిల్లి మసల.

110

కుండలకర్తృకృపాణి యథా త్వ మహామ వ్యయి ప్రియే ద్భవ్య స్వః
హంత భవతి నా శీర్షద్విలయం వపు రేత దేక మేవాస్తి
ఆవాం సమ మేకత్రైవ సదా వర్తావహే యథా పరిధౌ
శీర్షే పున రవసానే ఽన్యోన్యం విగణయ్య మానయసి యంజ్యః
బల పాత్రి! న హి విమోక్షం శక్యే త్వత్ప్రేమబంధనా న్నూనం
దేవో జానాతి యథా హ మవశ్యంతే ముఖం క్షదోధూయే
మమ జీవితప్రయోజన మేవ త్వం త్వాం వినా న కాఽవ్యస్తి
హంతా స్మదీయహృదయే భూయో భూయో మహేశ్వర సాక్షీ
ఉద్దయతుం కిం శక్యే ఽహ మన్యదీకం సకృత్ప్రియే హంత
కథ మితరత్ర వినూత్నప్రియసంపర్కం సమారభే కర్తుమ్
క్షణమపి మదీయదుఃఖాశూ ణ్యంగీకుర్వతే న మాం హంత
ఉన్మీలయితుం మామకపక్ష్యా వ్యన్యార్థదర్శనా యాద్య
ఉపవిశ్య తుల్యసానే యది బోధూయాత జీవమిత్రాణి
స్మర్తవ్యో ఽహ మవశ్యం ప్రాయః ప్రాణసఖ ఏష యుష్మాభిః
పాపిష్యథ యది మద్యం ప్రియమపి శుభ్యం పరస్పరం యూయం
మహ్యం సంబోధూయా స్మదుక్రమ శ్చేదధః కురుత పాత్రమ్
యది సాంవత్సరికోత్సవ మంగీకృత్య న్వయం ప్రకుర్యాత
బోధూయా తాన్యోఽన్యమకూలసంతోషకారిణ స్సర్వే
మధురమధుపూర్ణ చషకం పాణౌకృత్యాపి యన్నపే తాత్ర

దీనం మా మేతాదృశ మాశీర్వచసా నహైవ సంస్మరత !

సంపూర్ణమ్.

బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞాడాదిభట్ట నారాయణదాసః;
శ్రీవిజయరామ గానపాఠశాలో పాఠ్యాధ్యాప్యక్షః।

శ్రీవిజయనగరమ్.

కలికి ! పటుకారునకువలె తలలు మనకు
రెండుగాని శరీర మొకండు గాగ
తిరుగుచున్నాము గిరిలోన-మరల తలలు
కలుపుకొందుము తుదకు నొక్కటిగ; నిన్ను
ప్రేమబంధమునుండి నే విడువలేను
నీ మొగము చూడనప్పుడు నేను పొందు
బాధ దేవు డెరుంగు; నాబ్రతుకు నీవ
కాని వేరొందు కాదు, నామానసమున
అంతరాత్మయే సాక్షి, అన్య మగువెల్లు
నరయ నెగురగ జాల నన్య మగుకొత్త
పొందు నే గోతజాల నే సుందరిగన
నొప్పవేసుచు నాకనురెప్ప లెగసి
ప్రాణసఖులార ! మీరు కోపానువేశ
తలచుకొనుడయ్య నన్ను మీచెలిమికాని,
ఊంచుడీ బోరగిల నాకు నొకబుడ్డి.
నరిగ సాంవత్సరికమహోత్సవమునాడు
సమధికానందమున మీరు జరుపుడయ్య !
మంచి మధుపూర్ణ పాత్ర ధరించి కల
కోపుపడుచాడుచుండగా కైపు మిగిలి
మంచిమాటల నన్ను దీవించుడయ్యా !

—; ముగింపు :—

త ప్పొ వ్వు ల ప ట్టి క

పుట	వంక్రి	తవ్వు	ఒవ్వు	పుట	వంక్రి	తవ్వు	ఒవ్వు
1	2	స్యా	స్యా	17	4	నీజా	జానీ
		సాన	సాన		9	రమె	రయె
	4	మ్య	మ్య	19	9	కృత్యా	కృత్యా
	10	శుండ	శుండా		16	భ్యా	భా
2	9	హి	హ	20	20	పెదవి	పాన
3	17	వ్య	త్య		23	దు	చు
4	3	యేయ	యేయ	21	16	నెమక	వెమక
	4	వ్రవర	వ్రవత	22	1	కియం	కియం
		హో	హే		7	చేతులు	కాళ్ళును
5	15	తరు	తరు	23	3	త్ర	త్త
6	9	కాశే	కోశే		6	వ్యవి	వ్యవి
	18	నట	నటీ	24	4	తోన	తోన
	23	చుందు	చుందు		9	హృష్ట	హృష్ట
7	1	పూప	పూప		16	వ్య	న్యా
	5	గోమ	గోధు	25	4	నిర్య	నిర్య
	14	గొప్ప	గొప్ప		5	పరి	పరీ
8	8	భూతాః	భూర్తా	26	9	వ్యపి	వ్యపి
	9	ప్రాక్షి	ప్రాక్షి		10	భి	భిః
	12	శ్చితి	శ్చిత			దభి	దభి
9	20	రేవ	రేవ		11	భి	భి
10	4	దు	మ		12	పం	సం
12	6	సాన	సాన	27	12	త్రే	త్రే
14	3	హో	హో	28	6	పను	పను
	4	న	న		18	టది	టిది
	9	న	ని		21	హస్త	హస్త

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
29	9	రోజే	రోజె	40	14	మార్పు	మార్పు
	10	పాట	పాటీ	41	14	స్తన	స్తన
	19	సమయ	సమయ	42	11	అశ్వని	అశ్వని
30	13	కుర్వే	కుర్వే	43	14	కుంభ	కుంభ
31	1	ఏదో	ఏదో	44	5	వియంత	నియంత
	17	మత్తో	మత్తో		6	సర్వా	సర్వా
32	1	వేల	వేల	45	5	వెన్నో	వెన్నో
	21	డెబ్బిర	సెబ్బిర		12	మతీవ	మతీవ
33	17	హంప	హంత	47	8	త్యేప	త్యేప
34	4	ద్రాక్ష	ద్రాక్ష	48	8	స్నో	స్నో
	6	గజే	గజే		11		మామక
	15	రెవరొ	రెవరొ		16	నోపోక	నాపోక
35	14	లేచు	తాచు		17	బెవ్వ	చెవ్వ
	17	సబో	సంబో	50	15	శ్యధ్వం	శ్యధ్వం
37	12	హ్యోవా	హ్యోవా		19	కడవ	కడవ
	15	త్తర్వ	త్తర్వ	51	24	వరే	వరేత
	19	యుకు	యును	56	9	గాదు	గారు
38	1	తేఱి	తేఱి		17	నేయవే	నేయనే
39	18	త్వమి	త్వామి	57	21	ర్వత	ర్విత
	18	యెన	యెన	58	20	నొక	నొక్క
	14	జానాపి	జానాతి		23	కల	కేల
40	2	వృధైస	వృధైవ		25	డయ్యా	డయ్య
	12	రేమ	రేయ				

